

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук

Кафедра історії
Кваліфікаційна робота
Освітній ступень – бакалавр

На тему:
«Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» (1953–1964)»

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності: 032 «Історія та археологія»
Освітньої програми: «Історія»
Сотник Дар'я Тарасівна
Науковий керівник: Шліхта Н. В.,
PhD, кандидат історичних наук, професор
Рецензент: Корнієнко О. В.,
PhD, кандидат історичних наук

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою «_____»
Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2023 р.

Київ – 2023

Декларація академічної доброчесності

Студентки НаУКМА

Я, Сотник Дар'я Тарасівна, студентка 4 р.н. навчання факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 «Історія та археологія»

адреса електронної пошти: daria.sotnyk@ukma.edu.ua

- підтверджую, що написана мною бакалаврська робота на тему **«Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» (1953–1964)»** відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1 - 3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.

- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

Дата та підпис студента/ки:

25.05.2023

Анотація

Сотник Дар'я. «Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» (1953–1964)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за напрямом 6.020302 – Історія. – Національний університет «Києво-Могилянська академія». – Київ, 2023.

Кваліфікаційна робота є дослідженням висвітлення жіночої моди на шпальтах популярного періодичного видання «Радянська жінка». Дослідження покликане окреслити особливості репрезентації жіночого модного образу та виділити основні модні тенденції в одязі доби «відлиги».

Для розкриття обраної тематики було здійснено якісний і кількісний контент аналіз випусків журналу «Радянська жінка», що виходили упродовж 1953-1964 років, а також залучено додаткові тематичні наукові праці. У першому розділі роботи представлено всесоюзний контекст доби «відлиги» та висвітлено соціально-економічні і соціокультурні особливості цього періоду. Другий і третій розділи роботи присвячені безпосередньо аналізу зображень одягу, взуття та аксесуарів, що містяться у журналі.

В результаті у роботі комплексно представлено особливості радянської жіночої моди хрущовського періоду. Дослідження дає змогу створити певні уявлення щодо модних фасонів одягу та аксесуарів упродовж 1953-1964 років. У роботі також розглядаються радянські уявлення про хороший смак і значення моди загалом. Зрештою, праця розширює історіографічну базу на тему радянської моди і доби «відлиги».

Зміст

Вступ.....	2
Розділ 1. Доба «відлиги»: загальний контекст	6
1.1. Повоєнна ситуація в СРСР	6
1.2. Соціально-економічні та соціокультурні перетворення доби «відлиги»	8
1.3. Розвиток індустрії моди у добу «відлиги»	18
Розділ 2. Жіноча мода на сторінках журналу «Радянська жінка» у 1953-1959 роках	30
2.1. Особливості висвітлення моди на шпальтах журналу «Радянська жінка»... 31	31
2.2. Особливості жіночої моди 1950-х років	39
2.3. Модні аксесуари та зачіски	45
Розділ 3. Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» у 1960-1964 роках.	53
3.1. Зміни у висвітленні моди в журналі «Радянська жінка»	53
3.2. Особливості та трансформації жіночої моди у 1960-1964 роках	63
3.3. Модні аксесуари та зачіски	68
Висновки	77
Список використаних джерел і літератури.....	82
Додатки.....	87

Вступ

Дану роботу присвячено особливостям розвитку жіночої моди в СРСР у 1950-х – 1960-х рр. Увагу зосереджено на основних елементах жіночого образу, що формувалися в контексті соціально-економічних змін періоду «відлиги». У фокусі даного дослідження - українське періодичне видання для жінок «Радянська жінка». Це один з найбільш релевантних журналів для аналізу офіційної радянської моди. Оскільки упродовж досліджуваного періоду він був одним із найпопулярніших і найбільш тиражованих видань, що виступали джерелом трансляції радянської пропаганди, ідеологічних установок, офіційних ідеалів і бачень тощо. Застосовуючи кількісний та якісний контент аналізи ми спробували розкрити модні тенденції у жіночому одязі й аксесуарах, та відобразити їхній взаємозв'язок із соціально-економічними і соціокультурними особливостями 1953-1964 років. Це видається **актуальним**, з огляду на те, що тематика радянської моди у вітчизняній історіографії є малодослідженою. Ба більше, особливості одягу та модні тенденції переважно знаходяться у сфері зацікавлення культурологів, та перебувають поза увагою істориків.

Об'єктом дослідження є жіноча мода у Радянському Союзі в добу хрущовської «відлиги»

Предметом дослідження є зображення модних тенденцій на шпальтах українського республіканського видання «Радянська жінка»

Мета роботи: на основі аналізу модних сторінок журналу «Радянська жінка» дослідити динаміку і суть змін в офіційній жіночій моді періоду «відлиги».

З окресленої мети випливають **дослідницькі завдання:**

- Окреслити найбільш значні соціокультурні та соціально-економічні перетворення в радянському суспільстві, що сформували контекст доби «відлиги» та вплинули на формування і розвиток модної індустрії в СРСР.

- Дослідити репрезентацію жіночої моди у журналі «Радянська жінка» у 1953-1959 роках та виявити найголовніші модні тенденції та основні елементи правильного жіночого образу.

- Дослідити репрезентацію та суть змін жіночої моди у журналі «Радянська жінка» у 1960-1964 роках, сформулювати уявлення про розвиток і трансформацію найголовніших модних тенденцій та основних елементів правильного жіночого образу.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1953 по 1964 роки і співпадають з періодом перебування на посту першого секретаря ЦК КПРС Микити Хрущова, що відомий як період «відлиги». Нижня хронологічна межа, 1953 рік, зумовлена смертю Йосипа Сталіна та приходом до влади «колективного» керівництва. Верхня хронологічна межа зумовлена усуненням Микити Хрущова та закінченням періоду «відлиги».

В основі **методологічної бази** дослідження загальнонаукові принципи аналізу та синтезу. Для опрацювання джерельного масиву було використано метод критичного аналізу джерел, кількісний та якісний контент аналіз, а також порівняльний метод.

Історіографія проблеми. Питання радянської моди в українській і зарубіжній історіографії залишається малодослідженим і потребує подальшої розробки. Тематика моди та одягу перебуває у сфері зацікавлення модельєрів, дизайнерів та культурологів, проте серед українських істориків проблематика розвитку модної індустрії не набула належного висвітлення. Водночас, в останнє десятиліття відбувається помітне підвищення інтересу до вивчення різних сфер повсякденного життя.

Серед українських істориків тематика радянської моди найбільше розкрита у працях Ольги Корнієнко¹. Зокрема, у своїй дисертації авторка висвітлює взаємозв'язок державної політики і феномену радянської моди. Також доречно згадати Марії Костельну² та Зеновію Тканко³, чії праці висвітлюють розвиток української моди. Серед дослідниць, що займаються питаннями жіночого повсякдення доби «відлиги» варто виділити Владиславу Гіцевич⁴ і Юлію Кузьменко⁵. У російській історіографії значний доробок належить Ірині Винниченко, яка займається вивченням моди періоду хрущовської «відлиги». Серед зарубіжних дослідників у вивчення радянської моди значний внесок зробили Джурджи Бартлетт⁶, яка присвятила книгу явищу «соціалістичної моди», а також Юкка Гронов та Сергій Журавлев⁷, які займаються дослідженням розвитку модної індустрії в Радянському Союзі.

Наше дослідження передбачає також опрацювання певної контекстуальної історіографії. Серед українських дослідників, які займаються вивченням

¹ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 384.

² Костельна М. Діяльність українських будинків моделей одягу в 60-80-х роках ХХ ст.: концепції розвитку нових тенденцій / М. Костельна. *Вісник Львівської академії мистецтв*. 2013. №24. С. 37-48.

³ Тканко З.О. Мода в Україні ХХ століття. Львів: видавництво «АРТОС». 2015. С. 236

⁴ Гіцевич В. С. "Мода" у повсякденному житті населення Донбасу в 1953-1985 рр. / *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 38. С. 232-236.

⁵ Кузьменко Ю. Мода та дозволя радянських жінок у 1960-1980-ті рр. Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. 2018. №92. С. 291-303.

⁶ Бартлетт Дж. FashionEast: призрак, бродивший по Восточной Европе / пер. з англ. Е. Кардаш. 2011. С. 360.

⁷ Журавлев С., Гронов Ю. Мода по плану. История моды и моделирования одежды в СССР. 1917-1991. Москва, 2013. 495 с.

соціально-економічних та соціокультурних перетворень хрущовського період слід відзначити Оксану Янковську⁸ та Віктора Даниленко⁹.

Джерельну базу дослідження становлять зображення та статті із журналу «Радянська жінка», які висвітлюють тематику моди за 1953-1964 роки. Нами було проаналізовано 144 випуски журналу.

Структура роботи зумовлена поставленою метою та завданнями, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури, а також додатків.

⁸ Матеріально-побутове становище громадян. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / Янковська О. та ін. Київ, 2015. 698 с.

⁹ Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 304 с; Даниленко В. Політичні зміни в СРСР і Україні в період хрущовської „відлиги”. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*. 2008. № 14. С.3–17.

Розділ 1. Доба "відлиги": загальний контекст

1.1. Повоєнна ситуація в СРСР

Друга Світова війна залишила радянську державу розбитою і спустошеною. Економіка зазнала колосальних втрат та радянська система опинилася у стані кризи. Найбільші втрати після війни зазнало населення, адже лише на території України загинув кожний шостий мешканець¹⁰. За таких умов, відбулося загострення соціальних проблем. Із зруйнованих будинків люди змушені були тікати та будувати своє життя у бараках. Багато не мали можливості придбати харчі, одяг та інші предмети першої необхідності.

Зубожіння народу посилювалось через політику мобілізації коштів населення, що передбачала високий рівень оподаткування прибутку та підняття цін на такі продукти, як горілка і тютюн. Матеріальне становище погіршувалось завдяки діючій системі державних позик. У перші повоєнні роки податки становили близько 15% від прибуткової частки¹¹. Продовжувала діяти карткова система, запроваджена ще у 1941 році. Через серйозні економічні труднощі і гострі проблеми у сільському господарстві у 1946 році було проголошено про «зближення» комерційних і пайкових цін. Така штучна зміна цін зробила купівлю хліба для більшості громадян майже неможливою. Так звана хлібна надбавка до зарплати додавалась лише найменш низькооплачуваним категоріям населення, однак навіть вона не могла компенсувати втрати понесені при підвищенні цін¹².

Нові умови стали часом важких випробувань, адже поряд із фактично примусовою працею та бідністю посилювався тоталітарний контроль над

¹⁰ Баран В. Даниленко В. "Україна в умовах системної кризи (1946–1980 і рр.). Київ, 1999. С. 27.

¹¹ Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-ух т. Київ, 2011. Т. 2. С. 399.

¹² Там само. С. 394.

різними сферами особистого і культурного життя. Незважаючи на загострення соціальних проблем, у повоєнний період політика партії, в першу чергу, була зорієнтована на розвиток важкої промисловості. Таким чином, відбудова підприємств, що займались випуском товарів народного споживання відбувалась значно повільніше. На початок 1950-х років обсяг валової продукції промисловості так званої групи Б на 20-30% відставав від довоєнних показників, у той час як промислове виробництво групи А зросло на 105% у порівнянні з 1940 р¹³.

Повоєнний період у СРСР відзначився надмірною індустріалізацією суспільства та критичним відставанням у соціальній сфері. Варто зазначити, що період повоєнної відбудови, поряд із низкою побутових труднощів, характеризувався певним покращенням життєвих умов населення. Через великі людські втрати держава проводила політику мобілізації робочої сили. Це дало змогу збільшити кількість кваліфікованих кадрів, що приймали участь у відбудові під час четвертої п'ятирічки у 1946-1950 роках. Завдяки цій насильницькій мобілізації робітників, вже через три роки після завершення війни вдалося повністю переселити людей із землянок в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Львівській, Дрогобицькій і Тернопільській областях¹⁴. Ба більше, у 1948 році Президія Верховної Ради СРСР видала дозвіл на придбання та будівництво власних житлових споруд.

Завдяки зрушенням у сфері житлобудівництва вже на початок 1950-х років житловий фонд України перевищував довоєнний, проте цього не було достатньо для вирішення гострої житлової проблеми. Упродовж четвертої п'ятирічки у радянські міста було проведено газопровід, відбудовано водопровід, а також

¹³Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-ух т. Київ, 2011. Т. 2. С. 394.

¹⁴ Там само. С. 400.

відновлено міську логістичну інфраструктуру¹⁵. Певних успіхів «відбудова» досягла також у спорудженні центрів охорони здоров'я, зокрема лікарень, санаторіїв та будинків відпочинку¹⁶. Проте соціально-культурна сфера життя залишалася поза межами уваги радянського керівництва. Незважаючи на помірне збільшення кількості культурної матеріально-технічної бази - бібліотек і клубів, загальний стан соціальної сфери не досягнув навіть довоєнних показників. Така занедбаність зумовлена недостатнім фінансуванням, що відбувалося за «залишковим» принципом. За таких умов, розвиток соціокультурної сфери фактично не відбувався, адже на нього не вистачало коштів, і не відповідав тогочасним потребам радянських людей.

1.2. Соціально-економічні та соціокультурні перетворення доби "відлиги"

Доба хрущовської «відлиги», що тривала з 1953 по 1964 роки, вирізняється значними соціально-економічними та соціокультурними перетвореннями. Під впливом реформ, проведених у цей період, відбуваються зміни у структурі економіки, розширюється сфера підприємництва, підвищується загальний рівень життя населення. Одночасно відбувається лібералізація політики, послаблення контролю за культурним життям, що призводить до відкриття нових можливостей для культурного розвитку та самовираження громадян. Проте, слід зауважити, що період «відлиги» повний суперечностей та непослідовностей, адже супроводжується політичними обмеженнями, нестабільністю та незавершеністю реформ.

Після смерті Сталіна радянська тоталітарна система знаходилась у стані кризи, вкрай необхідною стала модернізація правлячого режиму СРСР.

¹⁵ Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-ух т. Київ, 2011. Т. 2. С. 400

¹⁶ Там само. С. 400.

Досягнення нової мети спонукало керівництво до послаблення терористичного режиму та відмови від масових політичних репресій і жорсткого ідеологічного контролю.

Вагоме значення для лібералізації політики та суспільного життя мав XX з'їзд КПРС, що відбувся у лютому 1956 року. Під час з'їзду партії Микита Хрущов публічно виголосив доповідь «Про культ особи та його наслідки», в якій засудив Сталіна та його політику. Хоча під час з'їзду доповідь Хрущова не піддавалась обговоренням, проте вже через тиждень президія ЦК прийняла рішення ознайомити обкомів, крайкомів та ЦК компартій із доповіддю, а також розіслати її партійним організаціям¹⁷. Таким чином, відбулося розголошення та визнання злочинів Сталіна. Цю промову можна вважати символом кінця Великого терору¹⁸.

Як зазначає Лілія Брусиловська, разом із смертю Сталіна настав крах тоталітарної культури¹⁹. Із відкриттям «Залізної завіси» та під впливом західної культури радянська людина модернізувала своє мислення та здобула нові цінності. Ще у червні 1955 року у «Литературной газете» було опубліковано статтю Олександра Довженка, що містила заклик до розширення творчих можливостей соціалістичного реалізму, та сприймалася як сигнал до більш вільної творчості²⁰.

Вже після XX з'їзду партії в місцевих бібліотеках почала з'являтися раніше заборонена література, зокрема західні твори та твори дореволюційних письменників, а зі «спецфондів обмеженого користування» у загальні фонди

¹⁷ Бажан О. XX з'їзд КПРС: сприйняття та реакція населення. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / Даниленко В. та ін. Київ, 2015. С. 289.

¹⁸ Иванова, Г.М. На пороге" государства всеобщего благосостояния": социальная политика в СССР, середина 1950-х--начало 1970-х годов. Москва, 2011. С. 82.

¹⁹ Брусиловская Л. Б. Культура повседневности в эпоху «оттепели» (метаморфозы стиля). *Общественные науки и современность*. 2000. № 1. С. 164.

²⁰ Історія України: нове бачення: У 2-ух т. Київ, 1996. Т. 2 . С. 368.

повертались книги і брошури деяких авторів Розстріляного відродження²¹. У 1958 році радянською владою було зроблено вагомий крок до переоцінки української мистецької діяльності. Зокрема 28 травня того ж року прийнято постанову «Про виправлення помилок в оцінці творчості деяких композиторів УРСР»²² та скасовано засудження вірша «Любіть Україну» і опери «Богдан Хмельницький»²³. На фоні послаблення тиску з боку політичного режиму, в Україні виростало нове покоління письменників та митців. На думку Сергія Скульчика, у період «відлиги» відбулося українське культурне відродження, що повернуло тяглість української культурної традиції²⁴.

Процеси десталінізації також посприяли сповільненню русифікації, та призвели до нової хвилі «українізації». Значну роль у цьому відіграла українська інтелігенція, що активізувалась наприкінці 1956 року. Українські письменники і митці вимагали поширення української мови та масово писали листи до редакцій газет та журналів²⁵. У результаті, на зламі 1950-х – 1960-х років українською мовою видавалось близько 50% усіх книжок в УРСР²⁶. Після смерті Сталіна українське партійне керівництво мало вагомий вплив на Микиту Хрущова, завдяки чому у перші роки його перебування на посту першого секретаря відбулися певні зрушення до розширення автономії УРСР²⁷.

²¹ Тевікова О. В. Десталінізація 1953-1964 років в Україні та її вплив на суспільний світогляд. *Історична пам'ять*. 2012. № 27. С. 57.

²² Історія України: нове бачення: У 2-ух т. Київ, 1996. Т. 2 . С. 371.

²³ Скульчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / пер. з англ. М. Климчук, Х. Чушак. Київ, 2008. С. 264.

²⁴ Там само. С. 265.

²⁵ Український соціум в умовах тимчасової лібералізації радянського суспільства в 1953–1964 роках. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / Бажан О. та ін. Київ, 2015. С. 294.

²⁶ Історія України: нове бачення: У 2-ух т. Київ, 1996. Т. 2 . С. 373

²⁷ Український соціум в умовах тимчасової лібералізації радянського суспільства в 1953–1964 роках. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / Бажан О. та ін. Київ, 2015. С. 146.

Загалом, у цей період партійне керівництво взяло курс на «розширення прав республік», внаслідок чого союзні республіки отримали право на здійснення планування власного соціально-економічного життя²⁸. Зокрема, Україна отримала права на розробку місцевого бюджету, а також розширила компетенцію у справах судоустрою і судочинства²⁹. Віктор Даниленко стверджує, що у добу «відлиги» Україна здобула найбільший державний потенціал за всю історію Радянського Союзу³⁰.

Серед іншого XX з'їзд партії також затвердив нову зовнішньополітичну доктрину, яка проголошувала принцип «мирного співіснування» між капіталістичними і комуністичними країнами³¹. З середини 1950-х років на міжнародній арені стало помітним зменшення напруги між США та СРСР³². Ініціатива, щодо зменшення військового напруження походила особисто від Микити Хрущова. Адже, налагодження стосунків із супротивником, дало б змогу зменшити військові витрати і спрямувати зусилля на підвищення життєвого рівня населення. На фоні погіршення економічного становища та втрати впливу у Західній Європі, американська доктрина «стримування» зазнала деяких змін, що призвело до «пом'якшення» зовнішньополітичних взаємин із СРСР³³. Як наслідок, наприкінці 1950-х - початку 1960-х років розпочався період «розрядки» у відносинах між США та Радянським Союзом. Ба більше, у цей період значно розширилась мережа контактів радянської держави з іншими західними

²⁸ Даниленко, В. Політичні зміни в СРСР і Україні в період хрущовської „відлиги”. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*, Київ, 2008. С. 13.

²⁹ Там само. С. 14

³⁰ Там само.

³¹ Ярликова О.А., Вплив радянської зовнішньої політики на формування образу «Заходу» у друкованих ЗМІ УРСР 1953–1964 рр. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». Київ, 2016. С.95.

³² Пірожкова Ю. Концептуальні засади політики США щодо СРСР у роки Другої адміністрації Д. Ейзенхауера (1957-1961 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2011. С. 346.

³³ Там само. С. 352.

країнами. Так, у другій половині 1950-х років Радянській союз відвідало понад мільйон туристів, а радянські громадяни отримали доступ до міжнародної радіотрансляції³⁴.

Після смерті Сталіна у 1953 році до влади прийшло «колективне» партійне керівництво, що змінило економічну політику держави³⁵. Вперше про політику повороту «обличчям до людини» було проголошено Георгієм Маленковим на сесії Верховної Ради СРСР у серпні 1953 року³⁶. Він декларував необхідність покращити добробут населення та планував за 2-3 роки відновити удосталь продовольства і сировини (для легкої промисловості), шляхом перерозподілу бюджетних коштів з перевагою на користь промислової групи Б (виробництво предметів споживання)³⁷. Проте його концепція не зазнала широкої підтримки, аж допоки Микита Хрущов не використав її у власній доповіді на пленумі ЦК КПРС³⁸. Таким чином, ідея відновити постачання продовольства і легку промисловість та забезпечити радянських людей необхідними товарами для задоволення базових потреб стала наскрізною для періоду «відлиги» та міцно затвердилась і на республіканському рівні.

В УРСР вже у 1953 році було прийнято низку постанов про збільшення виробництва промтоварів широкого вжитку та покращення їхньої якості³⁹. Проте варто зазначити, що у виконавчих планах значну перевагу продовжували надавати розвитку промисловості групи А.⁴⁰ Реформаторська політика доби

³⁴ Даниленко, В. Політичні зміни в СРСР і Україні в період хрущовської „відлиги”. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*, Київ, 2008. С.14

³⁵ Винниченко И.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск, 2017. С. 20

³⁶ Матеріально-побутове становище громадян. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / Янковська О. та ін. Київ, 2015. С. 184

³⁷ Там само. С. 185

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само. С. 186

«відлиги» розгорталася на тлі Холодної війни і постійних «перегонів із Заходом». «Гонка озброєнь» зумовила серйозну диспропорцію у розподілі державних бюджетних коштів. Адже, на думку партійного керівництва, саме важка промисловість і військова галузь мали стати основою прогресу радянської держави та продемонструвати переваги соціалістичної країни над капіталістичним Заходом⁴¹.

У своєму щоденнику Микита Хрущов зазначив, що у спадок після Сталіна йому залишилась «спустошена держава»⁴². У своїй політиці новий секретар ЦК КПРС важливу увагу приділяв питанням соціальної політики, так як вони були актуальними і найгострішими. Покращення соціального становища радянських громадян виступало також додатковим пропагандистським інструментом у «перегонах з Заходом». На XX з'їзді партії Хрущовим було сформульовано основні цілі нової соціальної політики, які включали підвищення заробітної платні та пенсій, розширення житлобудівництва, розвиток та покращення громадського харчування, а також введення пільгового харчування для малозабезпечених родин, збільшення кількості дитячих навчальних закладів та розбудову будинків для людей похилого віку тощо⁴³.

Після XX з'їзду партії було обрано курс на покращення становища населення, завдяки чому почали відбуватися зміни у нормах робочого процесу. Так, у березні 1956 року було прийнято указ про скорочення тривалості робочого дня для робітників і службовців у передвихідні дні⁴⁴. Наступним кроком у

⁴¹ Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-ух т. Київ, 2011. Т. 2. С.412.

⁴² Даниленко В. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги». *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2011. №. 16. С.10.

⁴³ Иванова, Г.М. На пороге" государства всеобщего благосостояния": социальная политика в СССР, середина 1950-х--начало 1970-х годов. Москва, 2011. С. 84.

⁴⁴ Даниленко В. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги». *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2011. №. 16. С. 9

покращенні умов роботи став перехід на семи- або шестигодинний робочий день у промисловості та для службовців центрального апарату управління⁴⁵. У 1956 році було також встановлено шестигодинний робочий день для підлітків⁴⁶. Унаслідок реформ було також збільшено кількість оплачених днів відпустки, а декретна відпустка повернулась до норми визначеної у довоєнний період⁴⁷.

Також, хрущовське керівництво намагалось поліпшити фінансове забезпечення населення. Відтак у 1957 році було підвищено заробітну плату робітникам і службовцям. Вже через рік було скасовано податок для неодружених, малосімейних громадян, а згодом скасували податок із зарплати для робітників і службовців⁴⁸. Вже на початку 1950-х років відсоток податків з прибуткової частини з 15% впав до 8,5%⁴⁹. Проте, незважаючи на зрушення у сторону покращення становища, розрив між мінімальною і максимальною заробітною платою залишався значним.

У межах здійснення нової соціальної політики у другій половині 1950-х років було прийнято нове пенсійне законодавство. Пенсію стало можливо отримувати навіть маючи перерву в робочому стажі, що було заборонено попередніми законами. Ба більше, особи, що припинили свою діяльність до досягнення пенсійного віку, все одно мали право на отримання пенсії. Також було передбачено особливу систему персональних пенсій, які могли отримувати працівники за вислуги років, особи з інвалідністю, особи, що мали заслуги перед

⁴⁵ Даниленко В. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги». *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2011. №. 16. С. 9.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Советская социальная политика и повседневность, 1940 – 1985. Советская социальная политика: сцены и действующие лица, 1940 – 1985 / Ярская-Смирнова Е. та ін. Москва, 2008. С. 18.

⁴⁸ Там само. С. 10

⁴⁹ Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-ух т. Київ, 2011. Т. 2. С. 399.

державою та члени їх родин⁵⁰. Пенсійна мотиваційна система заохочувала громадян до багаторічної та безперервної праці на одному підприємстві, адже за неї передбачувалася надбавка близько 10%⁵¹. Надбавка надавалася також особам, на утриманні яких перебували непрацездатні члени родини. На думку Оксани Янковської, зміни у сфері пенсійного забезпечення мали позитивні результати для багатьох радянських громадян, проте реформа так і не розв'язала проблеми диспропорції між «трудящими» та «номенклатурою»⁵².

Незважаючи на певні здобутки відбудови, у період 1953-1964 років на території СРСР зберігалася житлова криза. Частково загострення ситуації відбувалося внаслідок індустріалізації та урбанізації, адже станом на кінець 1950-х років населення у містах на території України зросло на понад 45%, а загальна кількість населення України досягнула довоєнних показників.⁵³ З огляду на наявну проблему, у радянських республіках розгорнулося масштабне житлобудівництво, що стало одним з основних соціально-економічних здобутків доби «відлиги». З другої половини 1950-х по першу половину 1960-х років в експлуатацію було введено понад 182 тис. кв. м. житлової площі⁵⁴. Це дало змогу декільком мільйонам українців змінити своє місце проживання з бараків і землянок на власні квартири у житлових комплексах.

Проте, так звані «хрущовки», передбачалися, в першу чергу, як тимчасовий варіант подолання житлової кризи, який мали би замінити на більш сучасні і якісні варіанти через 30-40 років, коли радянська економіка мала досягти

⁵⁰ Янковська О. Бачинський Д. Реформи УРСР в соціальній сфері в середині ХХ ст.: пенсійне забезпечення (до 55-річчя пенсійної реформи) *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2012. №. 17. С. 130.

⁵¹ Там само. С. 128.

⁵² Там само. С. 138.

⁵³ Там само. С. 132.

⁵⁴ Янковська О. Соціально побутова сфера життя громадян УРСР як відбиток пріоритетів держави від початку повоєнної відбудови до кінця «відлиги». *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2014. № 19. С. 41.

належного рівня розвитку. Таким чином, у будівлях зменшувалась мінімальна житлова площі, а зручності на кшталт сміттєпроводу, ліфтів та технічних приміщень взагалі не запроваджувалися для того, аби здешевити будівництво⁵⁵. Оксана Янковська та Дмитро Бачинський доходять висновку, що програма забезпечення житлом не досягла очікуваних результатів, адже будинки швидко застарівали та перестали задовольняти потреби сімей, що зростали. Хоча, як показує статистика опитувань газети «Комсомольська правда», мільйони громадян визнали, що стан їхнього життя суттєво покращився⁵⁶. Отже, можемо зробити висновок, що радянська влада спромоглася подолати негативні тенденції у житлобудівництві, а проект по вирішенню житлової кризи став вагомим здобутком нової соціально-економічної політики.

Незважаючи на амбітні обіцянки радянської влади нагодувати, одягнути та взути населення⁵⁷, розвиток сфери послуг, громадського харчування та забезпечення громадян товарами широкого вжитку залишали бажати кращого. На основі аналізу статистичних даних валової продукції промисловості з 1956 по 1964 роки, Віктор Докашенко зауважує, що питома вага виробництва товарів групи «Б» за визначений період продемонструвала зростання на 1% лише у 1959 році. Загальна ж тенденція демонструє, що упродовж дев'ятирічного циклу питома вага товарів групи «Б» зменшилась⁵⁸.

⁵⁵ Даниленко В. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги». *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2011. №. 16. С. 13.

⁵⁶ Янковська О. Бачинський Д. Реформи в УРСР у соціальній сфері (1950–1960-ті рр.): житлове забезпечення. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2013. №. 18. С. 132.

⁵⁷ Аксютин Ю. Хрущевская «оттепель» и общественные настроения в СССР в 1953-1964 гг. Москва, 2004. С.51.

⁵⁸ Докашенко В. Громадський контроль діяльності підприємств торгівлі, харчування та побутового обслуговування: деталі політичної реконструкції «відлиги». *Історичні і політологічні дослідження*. 2018. №1 (62). С. 119.

Водночас, у період «відлиги» у побуті радянських громадян поступово з'являлися нові предмети домашнього вжитку. Розширився асортимент таких товарів як телевізори, магнітофони, пральні машини, а також дрібної побутової техніки. На, початку 1960-х років завдяки певним досягненням у житлобудівництві радянські родини отримали приватні кухні. За задумом радянської влади, кухня у квартирі мала стати «домашньої майстернею» і потребувала відповідного технічного обладнання для ефективної організації праці. З огляду на це, поступово збільшувався асортимент електричних пристроїв для дому⁵⁹.

Одним з найважливіших здобутків політики «повернення обличчям до людини» стало те, що все більше людей отримали змогу придбати та користуватись новими благами, такими як побутова техніка, домашнє начиння, одяг, взуття, прикраси та інше. У цей період найбільше зросли витрати населення на швейні вироби, взуття і хутро⁶⁰. Станом на кінець 1950-х- першу половину 1960-х років випуск одягу і білизни у державі збільшився на 26%, хоча і зменшилась кількість моделей для пошиття⁶¹. Частково такий зріст кількості товарів швейної промисловості можна пояснити покращенням матеріально-технічного забезпечення фабрик та заводів, що дозволило робітникам швидше та ефективніше випускати нові одиниці продукції. На фоні загальних соціально-економічних зрушень зростали і запити населення. Відповідно, товари широкого побутового вжитку залишались дефіцитними. Важливо зазначити, що амбіції щодо розвитку галузі легкої промисловості залишалися у партійного керівництва в пріоритеті впродовж усієї доби «відлиги». Так на Травневому пленумі ЦК 1958

⁵⁹ Винниченко И.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск, 2017. С. 26

⁶⁰ Баран В. Даниленко В. "Україна в умовах системної кризи (1946–1980 і рр.). Київ, 1999. С. 92.

⁶¹ Там само. С. 30.

року знову було проголошено про план збільшити виробництво товарів народного вжитку, з метою задовольнити потреби населення у тканині, взутті та одязі за наступні 5-6 років⁶².

Вагомим аспектом доби «відлиги» стала політика «повернення обличчям до людини», спрямована на поліпшення матеріального добробуту громадян. За часів Хрущова були запроваджені реформи, спрямовані на збільшення виробництва продуктів харчування та покращення житлових умов, а також зниження цін на товари, підвищення зарплат та соціальних пільг. Таким чином, все більше радянських громадян отримали змогу купувати побутові товари: техніку, одяг, взуття та інше. Крім того, «відлига» супроводжувалася політикою десталінізації та «розрядки», що зумовило появу нових можливостей для культурного та національного розвитку, а також для міжнародної співпраці.

1.3. Розвиток індустрії моди у добу «відлиги»

На тлі соціально-економічних реформ та у контексті політики розгортання «обличчям до людини» у 1950-х – 1960-х роках відбувається формування й активний розвиток радянської моди. Саме у добу «відлиги» змінюється ставлення до моди в офіційному дискурсі. Мода починає розглядатися як ще один важливий інструмент у змаганнях із капіталістичним світом, а одяг і зовнішній вигляд стають символічними ресурсами державної політики⁶³.

Ще у першій половині 1940-х років радянська влада визнала необхідність створення централізованої системи моделювання одягу⁶⁴. Так, у 1944 році в

⁶² Винниченко И.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск, 2017. С. 21

⁶³ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 75.

⁶⁴ Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния / URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023).

Москві відкрився перший будинок моделей одягу. Того ж року у Києві було відкрито перший в Україні будинок моделей, що згодом набув статус республіканського. Загалом, у період з 1944 року по 1948 рік, було організовано всього 5 будинків моделей: Московський, Ленінградський, Київський, Мінський та Ризький. Основна функція новостворених організацій полягала у розробці нових моделей одягу, які згодом мали б виробляти на швейних фабриках. За розробку певного виробу та технічної документації встановлювали фіксовану ціну, яку мали би сплачувати швейні фабрики. Проте, на початковому етапі діяльності будинків моделей, швейні підприємства взагалі відмовлялись замовляти та оплачувати нові лекала, адже простіше і дешевше було виготовляти одяг за власними старими моделями⁶⁵. Для них у пріоритеті стояла задача виконати та перевиконати план, відповідно, перевагу надавали вже добре відомим на виробництві фасонам.

На початку 1949 року кількість будинків моделей одягу збільшилась до 12. У 1948 році Московський будинок моделей було переведено на державне фінансування, а у 1949 році його реорганізували на Загальносоюзний будинок моделей одягу⁶⁶. Відповідно, відбулося об'єднання будинків моделей з усього СРСР в єдину систему з центром у Москві⁶⁷. З початку 1950 -х років Загальносоюзний будинок моделей почав виконувати функції контролю над швейними фабриками та ательє⁶⁸. Окрім обов'язку розробляти нові моделі одягу,

⁶⁵ Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния. URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023).

⁶⁶ Корнієнко, О. В. "Структура й особливості функціонування індустрії моди в УРСР у II половині XX ст.". Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Історичні науки. 2018. №. 29 (68), № 3. С. 19.

⁶⁷ Там само. С. 19.

⁶⁸ Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния. URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023).

будинки моделей також мали проводити публічні виставки одягу, з метою диктувати «правильну» моду населенню та прививати «гарний» смак⁶⁹.

У другій половині 1950-х років мережа будинків моделей охопила 16 республіканських і обласних центрів⁷⁰. Ще у травні 1954 року було відкрито Львівський будинок моделей одягу, що став найбільшим за кількістю працівників в Українській РСР. Зеновія Тканко зазначає, що Львів став важливим центром розвитку радянської моди⁷¹. Ще з початку свого існування, будинок моделей у Львові вирізнявся тісною співпрацею із європейськими країнами, адже серед його працівників були досвідчені кравці, що здобули освіту у Кракові та Відні⁷². Ба більше, моделі одягу розроблені у Львові, одними з перших приймали участь у закордонних виставках⁷³. Зокрема, у журналі «Радянська жінка» зазначається, що моделі одягу зі Львова отримували високі оцінки на виставках у Бухаресті, Брюсселі та в Японії і Німеччині⁷⁴. Марія Костельна вважає, що саме Львівський будинок моделей одягу створив власну школу моди, що вирізнялась завдяки народним традиціям, висококваліфікованим кадрам, міжнародній співпраці та історичним особливостям регіону⁷⁵. У журналі «Радянська жінка» моделі одягу, розроблені Львівським будинком моделей, фігурують неодноразово.

⁶⁹ Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния. URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023)

⁷⁰ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 92

⁷¹ Тканко З.О. Мода в Україні ХХ століття. Львів: видавництво «АРТОС». 2015. С. 35.

⁷² Там само. С. 93.

⁷³ Корнієнко О. Львівський будинок моделей одягу. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/organizations/modeling-house/> (дата звернення 17.05.2023).

⁷⁴ Патюліна Н. Львівський будинок моделей. *Радянська жінка*. 1959. №5. С. 30.

⁷⁵ Костельна М. Діяльність українських будинків моделей одягу в 60-80-х роках ХХ ст.: концепції розвитку нових тенденцій. Вісник Львівської академії мистецтв. 2013. №24. С. 42

Вперше про нього згадують у 1959 році, і відтоді щороку у журналі публікують нові розробки⁷⁶.

Через декілька років після відкриття будинку моделей у Західній Україні, розпочали роботу Харківський, Донецький, Одеський та Дніпропетровський будинки моделей одягу⁷⁷. У цей період новостворені будинки моделей почали отримувати вузьку спеціалізацію. Якщо Київський і Львівський створювали моделі одягу для всіх сфер життя та різних вікових категорій, то у Харкові розробляли жіночі сукні, у Донецьку займались конструюванням ділового костюму, в Одесі створювали моделі одягу на літо, для відпочинку, а в Дніпропетровську працювали над дитячим та підлітковим одягом. Моделі одягу для молодих жінок та школярів, розроблені Дніпропетровським будинком моделей демонстрували журнал «Радянська жінка» в 1963 році⁷⁸. Розворот з моделями одягу, розробленими одеськими модельєрами, бачимо у журналі того ж року⁷⁹.

Незважаючи на різноманітний профіль українських будинків моделей, їхнє головне завдання залишалось спільним. Як зазначає Ольга Корнієнко, окрім центрів моделювання одягу, будинки моделей виступали центрами пропаганди «правильної» моди.

Будинки моделей були не єдиними організаціями, що підтримували розвиток моди. Центральний науково-дослідницький інститут швейної промисловості був провідною науковою інституцією, що займалась розробкою

⁷⁶ Див. наприклад: Патюліна Н. Моди. *Радянська жінка*. 1960. №5. С.3. обкл; Показує Львів. *Радянська Жінка*. 1963. №9. С.3. обкл; Патюліна Н. Львівський будинок моделей. *Радянська жінка*. 1959. №5. С. 30.

⁷⁷ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 96

⁷⁸ Показує Дніпропетровськ. *Радянська жінка*. 1963. №4. С. 31.

⁷⁹ Показує Одеса. *Радянська жінка*. 1963. №10. С. 28-29.

нових технологій моделювання, а також оптимізацією швейного виробництва⁸⁰. На початку 1960-х років почали з'являтися нові галузеві науково-дослідницькі інститути. Інститут легкої промисловості у Києві займався підготовкою фахівців з виробництва взуття, та згодом на його основі було створено наукові школи, що допомогли збільшити кількість кваліфікованих робітників у сфері легкої промисловості⁸¹. Як зазначає Ольга Корнієнко, питома більшість ткацьких та швейних виробництв мали власні лабораторії та експериментальні цехи, що займалися розробкою нового одягу⁸². Також, на початку 1960-х років було створено спеціальне художньо-конструкторське бюро, що займалося оптимізацією конструювання промислової продукції⁸³. Серед іншого, перед конструкторським бюро стояла задача розробити новий асортимент одягу з непопулярних матеріалів та залишків тканини після виробництва⁸⁴.

У добу «відлиги», на тлі послаблення конфронтації із Заходом, реалізовувалась нова політика «відкритості». Унаслідок чого, велася особливо активна міжнародна співпраця у сфері моделювання одягу. Радянські модельєри з діловими відрядженнями відвідували Англію, Італію, Францію та інші західні країни⁸⁵. Співпраця із західними країнами проходила в рамках плану із науково-

⁸⁰ Корнієнко, О. В. "Структура й особливості функціонування індустрії моди в УРСР у II половині XX ст.". Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Історичні науки. 2018. №. 29 (68), № 3. С.19

⁸¹ Кокоріна Г. Мода 1940-1990: український літопис. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2017. №5. С. 75.

⁸² Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 102

⁸³ Там само. С. 94

⁸⁴ Винниченко И.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск, 2017. С. 33

⁸⁵ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 112

технічного співробітництва. Головною метою таких відряджень був обміном досвідом, в якому були зацікавлені обидві сторони.

Через певне «потепління» політичного клімату і політику «розрядки», з другої половини 1950-х років у Радянському Союзі все частіше відбуваються різноманітні заходи, присвячені моді, у яких приймають участь представники різних країн. Про велику кількість таких подій дізнаємось на шпальтах журналу «Радянська жінка», який активно висвітлює результати ярмарок, виставок, модних показів тощо.

Літом 1956 року у Москві пройшли виставки болгарських та англійських моделей одягу, фотографії з яких попали на сторінки журналу. Після цього заходу, радянські організації зовнішньої торгівлі підписали угоди з Народною Республікою Болгарією про поставку нових цікавих моделей одягу⁸⁶. Найголовнішими подіями модного життя у Радянському Союзі стали міжнародні конгреси мод, які з середини 1950-х рр. проходили щорічно у різних країнах. У липні 1957 року у Москві відбувся перший великий Міжнародний конгрес мод, на який завітали тисячі глядачів, зокрема і іноземці. На конгресі представляли не лише роботи радянських модельєрів, але і зарубіжні зразки⁸⁷.

Слід також окремо згадати про шостий Всесвітній фестиваль молоді у Москві, який пройшов того ж року. Це була подія грандіозного масштабу, адже у ній взяли участь представники 131 країни світу. Тисячі радянських дівчат та парубків вперше познайомились із іноземними туристами та на очі побачили світову моду. Вважається, що саме цей фестиваль став поштовхом до зміни у ставленні до моди в Радянському Союзі.

⁸⁶ Харитонов І. Болгарська виставка одягу. *Радянська жінка*. 1956. №9. С.31.

⁸⁷ Моди. *Радянська жінка*. 1957. №8. С. 31.

На початку вересня 1957 року у Києві відбулася перша виставка західної моди, а саме італійських моделей одягу, де взяли участь десятки фірм та модних ательє⁸⁸. На початку 1958 року у Москву, Ленінград та Київ приїжджали представники Празького Будинку моделей із показами та виставками⁸⁹. На тлі певного «потепління» стосунків між СРСР та США у 1959 році у Москві відбулася Американська національна виставка. Щодня там проводили модні покази⁹⁰. Щоправда, американські моделі одягу так і не потрапили на сторінки журналу «Радянська жінка». Припускаємо, що продемонстрований одяг не відповідав радянським поняттям «гарного смаку», і відповідно не міг бути представлений широкій аудиторії читачок. У 1961 році пройшов 11 Міжнародний конгрес моди у Софії, у якому брали участь представники Болгарії, Угорщини, Німеччини, Польщі, Румунії, Чехословаччини та Радянського Союзу⁹¹. На початку червня 1962 року у Москві провели Всесоюзну виставку одягу, взуття, трикотажних і хутряних виробів, де було презентовано багато моделей одягу, що згодом запустили у масове виробництво⁹². Наприкінці 1962 року у Києві відбувся Всеукраїнський Ярмарок та оптовий ярмарок, де після показів було затверджено асортимент для масового випуску⁹³.

Незважаючи на розвиток різних модних організацій та активної закордонної співпраці, на полицях магазинів і надалі продовжувала з'являтися однотипна неякісна продукція у недостатній кількості. Як стверджує Зеновія Тканко, будинки моделей фактично займалися розробкою одягу лише «на показ»⁹⁴. Адже

⁸⁸ Італійські моди. *Радянська жінка*. 1957. №10. С. 31.

⁸⁹ Петренко Я. Празький будинок мод у Києві. *Радянська жінка*. 1958. № 3. С. 3.

⁹⁰ Бартлетт Дж. FashionEast: призрак, бродивший по Восточной Европе / пер. з англ. Е. Кардаш. 2011. С. 160

⁹¹ Показують країни соціалізму. *Радянська жінка* 1961. № 8. С. 31.

⁹² Олексієнко Л. В Москву на виставку. *Радянська жінка*. 1962. №8. С. 30-31

⁹³ Вакуленко Е. Моди. 1963. №1. С. 31; Моди. *Радянська жінка*. 1963. № 2. С.31.

⁹⁴ Тканко З. Мінімалізм і геометрія форм одягу в моді України 1960-х років. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2011. №. 22. С. 285.

презентація нових моделей одягу на виставках, ярмарках і модних показах була яскравою демонстрацією досягнень соціалізму. Натомість, для простих радянських людей доступними залишались найпростіші застрілі моделі одягу. . Така невідповідність здебільшого спричинена недостатнім розвитком легкої промисловості.

У роки війни радянська швейна промисловість фактично припинила свій розвиток і зазнала великих руйнувань і збитків. У середині 1940-х років фабрики повернулись до пошиття цивільного одягу, використовуючи давно застарілу техніку та застарілі лекала⁹⁵. У післявоєнні роки швейна промисловість розвивалась дуже повільно через недостатнє фінансування, нестачу кваліфікованих кадрів та технічну відсталість. Лише на початку 1950-х років вдалося досягти довоєнних показників по виробництву одягу.

Проте, після XX з'їзду партії, в рамках політики «повернення обличчям до людини» було визнано необхідність в активному розвитку легкої промисловості⁹⁶. Здебільшого, текстильна промисловість в СРСР знаходилась у незадовільному стані, адже на фабриках і заводах не було належного матеріально-технічного обладнання. Наприкінці десятиліття, у листопаді 1959 року радянська влада прийняла постанову «Про заходи щодо подальшого підйому текстильної промисловості»⁹⁷. Відповідно, розпочалася механізація швейних підприємства, та за наступні 20 років вдалося збільшити кількість спеціальної техніки у 5 разів⁹⁸. Як наслідок, вдалося збільшити ефективність

⁹⁵ Журавлев С., Гронов Ю. Мода по плану: история моды и моделирования одежды в СССР, 1917-1991. Москва, 2013. С. 112.

⁹⁶ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 86.

⁹⁷ Там само. С. 89.

⁹⁸ Винниченко И.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск, 2017. С. 32.

праці та кількість випуску нових тканин. Проте, як зазначає Ірина Винниченко, ця активна механізація була характерна лише для великих передових підприємств. Ба більше, у повоєнний період на швейних підприємствах залишалася гостра проблема нестачі кваліфікованих кадрів, адже в Радянському Союзі не було достатньої кількості відповідних освітніх закладів.

З 1961 року при Київському технікумі легкої промисловості почали функціонувати дворічні курси з підготовки конструкторів і модельєрів, проте вони не змогли розв'язати проблему дефіциту спеціалістів⁹⁹. В умовах планової економіки, робітники текстильної, швейної і трикотажної промисловості не були зацікавлені у створенні нових якісних моделей одягу, адже для виконання плану у пріоритеті стояла кількість. Таким чином, через відсутність досвідчених спеціалістів та складні матеріально-технічні умови, швейна промисловість була не в змозі задовольнити зрослі потреби населення, а на прилавках магазинів були представлені переважно старомодні товари низької якості у недостатній кількості.

Ірина Савченко зазначає, що у 1950-х роках прагнення одягатися модно і жіночно стає характерним для більшості жінок з міста¹⁰⁰. Проте в умовах дефіциту та поганої якості продукції, задовольняти потребу у стильному, сучасному і якісному одязі жінкам доводилось переважно власноруч. Ба більше, у повоєнні роки радянська влада штучно стримувала купівельну спроможність громадян за допомогою встановлення надмірно високих цін на одяг та взуття. За таких умов поширення набула практика пошиття одягу в домашніх умовах¹⁰¹.

⁹⁹ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 105.

¹⁰⁰ Савченко І. Жіноча міська повсякденність південно-східної України 50-60-х рр. XX ст.: репрезентація усної історичних джерел. Київ, 2013. Т. 26. С. 122-126.

¹⁰¹ Журавлев С., Гронов Ю. Мода по плану: история моды и моделирования одежды в СССР, 1917-1991. Москва, 2013. С. 112.

Унаслідок зростання заробітної плати все більше родин змогли дозволити собі придбати швейну машинку. У 1950-х роках питома більшість жінок надавала перевагу купівлі тканини, адже вона продавалась у більшому асортименті, ніж готовий одяг, і коштувала значно дешевше¹⁰². За допомогою викрійок із журналів жінки могли власноруч конструювати бажаний модний одяг, та відшивати його, відповідно до власних розмірів. Зокрема журнал «Радянська жінка» активно публікував додаткові матеріали із викройками, схемами для в'язання та вишивки¹⁰³. А з середини 1950-х років готові викройки можна було придбати у будинках моделей¹⁰⁴.

Ба більше, у великих містах на допомогу швачкам приходили столи розкрою, де за допомогою досвідчених майстринь, за невеликі кошти, можна було пришвидшити процес створення власного вбрання¹⁰⁵. Менш доступним, проте доволі популярним способом отримати новий одяг, стало пошиття в ательє¹⁰⁶. Радянська влада визнавала наявність проблеми у постачанні одягу та намагалась розширити мережу державних ательє, аби зробити ці послуги доступнішими для більшої кількості громадян¹⁰⁷.

Також, слід зазначити, що на початку 1960-х років, в наслідок певного покращення сфери легкої промисловості збільшився асортимент готового одягу

¹⁰² Гіцевич В. "Мода" у повсякденному житті населення Донбасу в 1953-1985 рр. / *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 38. С. 233

¹⁰³ Див. наприклад: Костюм жіночий. *Радянська жінка*. 1962. №2. С.31; Мельникова Н. Ансамбль для роботи. *Радянська жінка*. 1961. №10. с.31; Курилова В. Плаття Костюм. *Радянська жінка*. 1961. №7. С.30.

¹⁰⁴ Кузьменко Ю. Мода та дозвілля радянських жінок у 1960-1980-ті рр. Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. 2018. №92. С. 296.

¹⁰⁵ Перший стіл розкрою у Києві. *Радянська жінка* 1953. № 6. С. 15.

¹⁰⁶ Кузьменко Ю. Мода та дозвілля радянських жінок у 1960-1980-ті рр. Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. 2018. №92. С. 195.

¹⁰⁷ Там само. С. 195.

у магазинах. Владислава Гіцевич стверджує, що у цей період купівля вбрання у східних областях України збільшилась на 20%¹⁰⁸.

Проте, слід також зазначити, що поширилась також і практика придбання одягу нелегальним шляхом. В умовах дефіциту в Радянському Союзі активно розвивалася тіньова економіка. На тлі розвитку міжнародної співпраці, в СРСР почали нелегально провозити закордонні товари, зокрема модний якісний одяг, декоративну косметику і взуття. У прикордонних містах особливої популярності набули фарцовщики, що займалися продажем імпортованих товарів¹⁰⁹. З середини 1960-х років легальним способом дістати закордонні товари можна було у магазинах «Берізка», проте і там асортимент був доволі обмеженим і дуже дорогим¹¹⁰.

Можемо зробити висновок, що доба хрущовської «відлиги» стала визначним етапом у формуванні радянської моди. В наслідок політики «повернення обличчям до людини» було досягнуто помітних змін у політичному, соціально-економічному, соціокультурному та міжнародному вимірах. Хрущов провів ряд економічних реформ, спрямованих на підвищення матеріального добробуту населення. Зокрема, із перемінним успіхом розвивалась швейна, текстильна і трикотажна промисловість. По всьому союзу розбудовувалась широка мережа будинків моделей одягу та інших інституцій, що займалися розробкою нових виробів. В наслідок чого, радянські громадяни отримали можливість купувати новий готовий одяг та тканини. Проте, через значні руйнування після війни, матеріально-технічну відсталість легкої промисловості та нестачу

¹⁰⁸ Гіцевич В. С. "Мода" у повсякденному житті населення Донбасу в 1953-1985 рр. / *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 38. С. 233.

¹⁰⁹ Тканко З.О. Мода в Україні ХХ століття. Львів: видавництво «АРТОС». 2015. С. 91.

¹¹⁰ Кузьменко Ю. Мода та дозвілля радянських жінок у 1960-1980-ті рр. Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. 2018. №92. С. 294.

кваліфікованих кадрів, збільшення виробництва відбувалось повільними темпами. Далеко не все населення Радянського Союзу відчувало поліпшення свого матеріального становища, і багато хто продовжував стикатися з дефіцитом товарів та послуг. Завдяки відкриттю «залізної завіси» розпочалися широкі міжнародні контакти, що дали змогу радянським модельєрам отримувати досвід провідних будинків моди. Проте, на тлі Холодної війни, радянська мода активно розвивалась лише в офіційному дискурсі, як інструмент у протистоянні з капіталістичним Заходом. Для простих радянських людей у цей період мода залишалась малодоступним явищем, що дуже повільно проникало у повсякденне життя.

Розділ 2. Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» у 1953-1959 роках

Жіночі журнали в СРСР були найголовнішим джерелом трансляції модних тенденцій. Завдяки інформації з їхніх «модних сторінок» жінки формували свій гардероб та дізнавались про правила «гарного» смаку. Журнал "Радянська жінка" займав особливе місце у культурному та соціальному житті радянської України упродовж 1950-х -1960-х років. У цей період він був найбільш тиражованим та найпопулярнішим виданням серед українських читачок¹¹¹.

Журнал був заснований у 1944 р. і видавався щомісяця українською мовою. Для читачок обов'язковим було оформити підписку на журнал, і поновлювати її кожен рік. Про це нагадували у зимових випусках, жінок залучали ставати «пропагандистками» журналу, за що обіцяли особливі подарунки¹¹². За своєю структурою, «Радянська жінка» виконана у канонах радянської періодики. На перших сторінках писали про комуністичну партію, розповідали про з'їзди КПРС, вагому частину змісту присвячено статтям про життя жінок, їхні подвиги, успіхи на виробництві, висвітлювали також досягнення УРСР та новини про важливі події в країні. Останні сторінки, зазвичай, присвячено постійним рубрикам, таким як: кулінарія, домашнє господарство і моди.

Для написання даного дослідження нами було проаналізовано усі номери журналу з 1953 по 1964 рік, тобто 144 випуски та понад дві сотні візуальних зображень у рубриці «Моди».

¹¹¹ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 165.

¹¹² Там само.

2.1. Особливості висвітлення моди на шпальтах журналу «Радянська жінка»

Політика лібералізації і розрядки у Холодній війні, соціально-економічні реформи, часткове відкриття «Залізної завіси» у період правління Хрущова мали відображення у тому числі в репрезентації жіночої моди. Журнал «Радянська жінка» якнайповніше демонструє зміни у модному жіночому образі, що сталися впродовж доби «відлиги».

Таблиця 1. Основні візуальні характеристики зображення в розділі «Моди»:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Фото	1	0	1(+1)	4	3	1	5
Малюнок	7(+1)	10	9	7	8	10	7
Колір	1	6	6	1	0	0	0
Ч/Б	7(+1)	4	4	10	11	11	12
Композиція	3 (+1)	5	1	0	1	3	0
Окремо зображений елемент	5	5	9	11	11	8	12
Моди відсутні або розміщена тематична стаття без доречних візуальних прикладів	2	1	2	1	1	1	0
Втрачена сторінка	2	1	-	-	-	-	-

Рубрика «Моди» є невід’ємною частиною періодичного видання «Радянська жінка» з 1953 по 1959 роки. У питомій більшості випусків рубрика «Моди» займає третю сторінку обкладинки або 31-шу сторінку журналу. У деяких випусках трапляються і великі розвороти, що розміщені одразу на двох сторінках – 30-й і 31-й. Найчастіше розділ мод репрезентований у вигляді тематичних малюнків і займає цілу сторінку. Більшість з цих малюнків чорно-білі. Для

першої половини 1950-х років простежується тенденція додавати колір до малюнків. Зазвичай, у кольорі зображений основний елемент одягу та сама модель, а композиції залишаються чорно-білими. Так, наприклад, у лютневому випуску 1955 року ми бачимо п'ятьох моделей у шерстяних пальтах темно-зеленого, смарагдового, світло-рожевого, сірого і голубого кольорів на білому фоні¹¹³. Особливо цікавим видається травневий випуск 1954 року, де у кольорі зображені не лише моделі, але й усі деталі¹¹⁴ (див. Додаток 1). На малюнку ми бачимо п'ятьох жінок, що вийшли на прогулянку містом. Над ними простягається голубе небо, на задньому фоні ростуть зелені дерева та працює кам'яний фонтан. Жінки вдягнені у зелену, білу та пісочну сукні, світло-коричнєве літнє пальто і костюм, що складається з зеленого жакету і смугастої спідниці з усіх вище зазначених кольорів. Варто також додати, що троє з жінок мають русявий колір волосся, одна з них блондинка, та одна брюнетка. Цікаво, що майже для всіх зображень з журналу характерно, аби всі моделі мали єдиний колір волосся – переважно темний, і у деяких літніх випусках світлий. Це єдиний випадок у розділі «Моди» з таким зображенням за весь проаналізований період.

З Таблиці 1 можемо виснувати, що зображення модних образів рідко містять композицію. У цьому випадку під композицією розуміємо наявність додаткових деталей, таких як фон, будівлі, меблі, а також зображення взаємодії між моделями. У 61-му випуску на сторінках, присвячених моді, зображені лише окремі моделі одягу без додаткових композиційних елементів. Відсутність візуального контексту так само характерна і для фотографій.

Фотографії на модних сторінках з'являються набагато рідше малюнків. З таблиці 1 бачимо, що їхня кількість збільшується у другій половині 1950-х років. Зростання кількісних показників пов'язане із розширенням рубрики «Моди».

¹¹³ Моди. *Радянська жінка*. 1955. № 3. С. 3 обкл.

¹¹⁴ Там само. 1954. № 5. С. 3 обкл.

Якщо у першій половині 1950-х років ми можемо коротко охарактеризувати «Моди» як малюнок з підписом, то надалі у журналі розміщують тематичні статті, викройки і поради з шиття, зображення з журналів інших союзних республік, підсумки виставок мод та презентації нових будинків моделей.

За 1956 рік фотографії в журналі зустрічаються 4 рази. Одна з них відноситься до лютневого випуску, де «Моди» присвячені пошиттю нарядної блузи. На чорно-білій фотографії зображено усміхнену кудряву дівчину у цій самій блузі і чорній спідниці на темному фоні¹¹⁵. У липневому випуску вміщено 5 фотографій моделей з чехословацького журналу «Жінка та моди»¹¹⁶. Модна сторінка з випуску за вересень присвячена Болгарській виставці мод, на ній розміщено 5 фотографій болгарських моделей з показу¹¹⁷. У наступному випуску вміщено 8 фотографій з показу у Київському будинку моделей, що отримали грамоти на міжнародному конкурсі одягу у Варшаві¹¹⁸. У подальші роки, у журналі зберігається тенденція розміщувати фотографії з показів мод і виставок моделей. У 1959 році на сторінках журналу було вперше згадано Львівський будинок моделей, і саме його вироби були двічі показані на фотографіях¹¹⁹.

Таблиця 1 подає кількісну характеристику того, як змінювався формат зображення у рубриці «Моди». На нашу думку, ще одним важливим критерієм зображення є кількість моделей одягу на малюнку/фотографії. Упродовж обраного для аналізу періоду кожний випуск подає в середньому 4-5 образів на сторінку (див. Графік 1). Більша кількість моделей буде характерна для випусків з дитячим одягом, а також для розворотів, що присвячені конкретному виду одягу. Так у випуску № 4 1953 року рубрика «Моди», присвячена дитячим модам,

¹¹⁵Олексієва П. Нарядна Блуза. *Радянська жінка*. 1956. № 2. С. 30.

¹¹⁶Моди. *Радянська жінка*. 1956. № 7. С. 31.

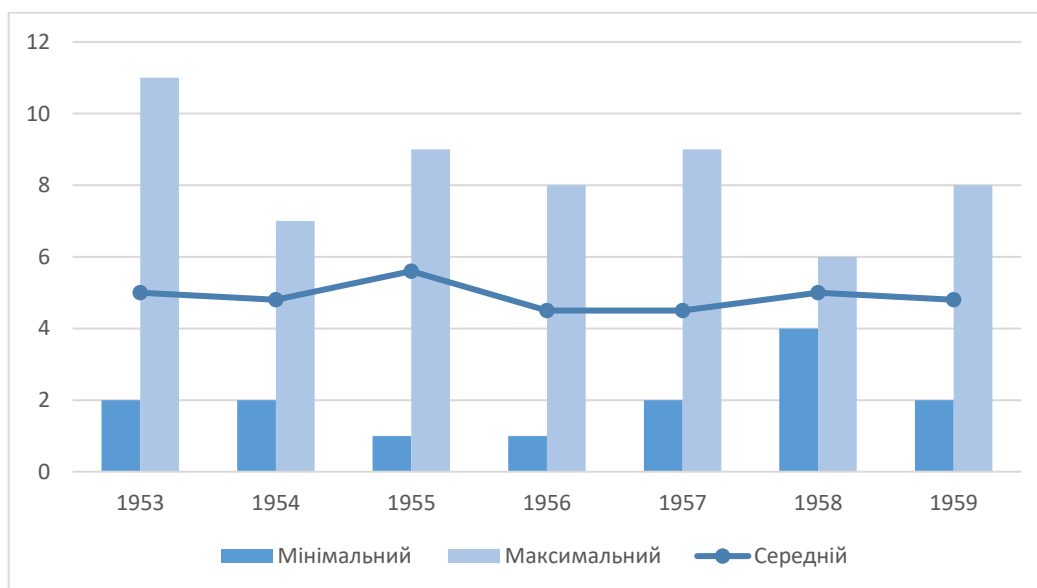
¹¹⁷Харитонов І. Болгарська виставка одягу. *Радянська жінка*. 1956. № 9. С. 31.

¹¹⁸Моди. *Радянська жінка*. 1956. № 10. С. 3 обкл.

¹¹⁹Патюліна Н. Львівський бцдинок моделей. *Радянська жінка*. 1959. № 5. С. 30-31.

вміщує 11 образів, серед яких образи з сукнями, блузами і спідницями¹²⁰. Аналогічний розворот у червні 1957 року вміщає 8 моделей дитячого одягу¹²¹. У листопадовому випуску 1959 року рубрика «Моди» присвячена суто жіночим блузам і зображає 8 різних моделей. Інколи зустрічаються випуски, де зображено лише 1-2 моделі одягу. У таких випадках, один малюнок або фотографія буде радше додатком до викройки, як ми бачили на прикладі лютневого випуску 1956 року. Дві моделі одягу на одній сторінці зустрічаються частіше і можуть відноситися до іноземних мод. Наприклад, випуск №11 1956 року вміщує лише 2 моделі і присвячений французьким модам¹²², а випуск №8 1957 року – угорським модам¹²³.

Графік 1. Статистика кількості моделей одягу, розміщених в одному випуску журналу «Радянська Жінка» (1953–1959 роки)

¹²⁰ Моди. *Радянська жінка*. 1953. № 4 С. 3 обкл.

¹²¹ Там само. 1957. № 11.. С. 31

¹²² Французькі Моди. *Радянська жінка*. 1956. № 11. С. 31.

¹²³ Моди. *Радянська жінка*. 1958. № 7. С. 31.

Варто зазначити, що для аналізу візуальної складової журналу «Радянська жінка» були обрані сторінки мод, що найбільше підходять під визначені у таблицях критерії. Випуски № 3 1955 року і № 4 1957 року не розглядалися, з огляду на відсутність відповідних зображень.

За даними Таблиці 1 можемо виснувати, що рубрика «Моди» з журналу «Радянська жінка» повільно змінювалась упродовж 1950-х років. Середньостатистичний розворот складається переважно з чорно-білого малюнку, рідше фотографії, на якому розміщено близько 5 моделей одягу без додаткових елементів композиції. Припускаємо, що поява більшої кількості фотографій у другій половині десятиліття пов'язана із збільшенням кількості модних заходів, що відбувалися в рамках розгортання міжнародної співпраці та розвитку індустрії моди. Серед іншого, поява великої кількості фотографій у журналі може свідчити про посилення пропаганди «правильного» модного образу. Читачки журналу мають не лише надихатися гарними картинками, але і брати приклад зі своїх ідеальних співвітчизниць, що демонструють результати ефективної роботи радянської швейної промисловості

Таблиця 2. Призначення одягу:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Жіночий одяг	6	6	7	10	10	9	10
Дитячий одяг	2	6	3	1	2	4	1
Чоловічий одяг	0	0	0	0	0	0	1

Більшість модних сторінок журналу присвячені саме жіночому одягу. Проте, невід'ємною складовою журналу у цей період залишаються розвороти з дитячим вбранням. За даними Таблиці 2 бачимо, що кількість «Дитячих мод» зменшується у другій половині 1950-х років, а кількість «Жіночих мод», навпаки, зростає. У

деяких випусках на одній сторінці поєднують жіночий і дитячий одяг. У такому випадку, більшість моделей демонструє жіноче вбрання, а одна-дві моделі – дитяче. Наприклад, на малюнку у випуску №7 1959 року бачимо чотирьох моделей-жінок у літньому вбранні і одну модель дівчинку п'яти-шести років, що демонструє дитячий пляжний сарафан¹²⁴.

Особливо цікавим для нас виглядає січневий випуск 1959 року, де вперше розміщено «Моди для юнаків»¹²⁵. Припускаємо, що презентація чоловічого одягу в журналі може відбивати зміни у чоловічій моді, що стали помітними під кінець десятиліття¹²⁶. За спостереженнями Зеновії Тканко, прямі двобортні піджаки з підкладними плечами змінилися на крій, де лінія плеча поката, а силует підкреслює талію і звужується до низу¹²⁷. Чоловічі штани стають вужчими і позбавляються манжет¹²⁸. Наприкінці 1950-х років новим модним аксесуаром для чоловіків стає краватка. Одна з моделей, представлених у журналі, чітко репрезентує новий образ. Бачимо юнака, вдягненого в однобортну куртку спортивного покрою, що підкреслює талію встроченим півпоясом і звужується по низу, переходячи до лінії штанів (див. додаток 2). Також на сорочці, що видніється з-під куртки, бачимо пов'язану смугасту краватку. Один з юнаків на задньому плані вбраний у звужені до низу брюки, а інший носить напівкомбінезон, де штани також звужені до низу і не мають манжет.

З огляду на таке співвідношення можемо зробити висновок, що радянська пропаганда зовнішнього вигляду, в першу чергу, була спрямована на жінок. Кількість рубрик, присвячених дитячій моді, свідчить про те, що наслідування норм правильного образу мало відбуватися ще з дитинства.

¹²⁴ Моди Народної республіки Албанія. *Радянська жінка*. 1959. № 7. С. 31.

¹²⁵ Моди для юнаків. *Радянська жінка*. 1959. № 1. С. 31.

¹²⁶ Тканко З.О. *Мода в Україні ХХ століття*. Львів: видавництво «АРТОС». 2015. С. 95.

¹²⁷ Там само.

¹²⁸ Там само.

Таблиця 3. Призначення одягу:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Повсякденний	8	6	6	5	7	6	6
Літній, пляжний	1	1	1	1	1	1	2
Спортивний	1	0	1	0	0	1	0
Верхній	2	1	1	1	0	1	2
Робочий, шкільний	0	1	1	2	0	1	0
Святковий	0	1	0	1	2	2	1
Для Вагітних	0	0	0	1	0	0	0
Домашній	0	0	0	0	1	0	0
Для повних жінок	0	0	0	0	0	0	1

Моделі одягу, що представлені у випусках журналу «Радянська жінка» за 1953-1959 роки, можна умовно поділити на 9 категорій, що представлені у Таблиці 3. Щороку найбільша кількість модних сторінок присвячена повсякденному одягу. До щоденного вбрання ми відносимо сукні, спідниці, блузи, костюми та сукні-костюми, а також джемperi, жакети, жилети, сукні-халати, сарафани та інше.

Мінімум раз на рік в одному з літніх випусків вміщено «Моди для відпочинку», де представлені моделі купальних костюмів і пляжних суконь (див. додаток 3). Так само часто зустрічаються розвороти з верхнім одягом, де представлені нові моделі пальт. Рідше в журналі з'являється модний спортивний одяг. Спортивні моделі представлені у зимових випусках 1955¹²⁹ і 1958¹³⁰ років,

¹²⁹ Моди. *Радянська жінка*. 1955. №12. С. 31.

¹³⁰ Там само. 1958. № 12. С. 31.

на малюнках зображені лижні костюми для дітей і дорослих. У літньому випуску 1953 року зображено жіночий спортивний костюм та сукню для гри в теніс¹³¹.

Деякі сторінки журналу присвячені моді для робітниць. Цікаво, що моделі одягу для роботи часто присвячені конкретній професії, а не одягу для виробництва загалом. Так, наприклад, у квітневому випуску 1956 року бачимо образ для робітниці легкої промисловості, що складається з сарафану, блузки і куртки, які рекомендується шити з плащової тканини¹³². У цьому ж випуску представлений бавовняний костюм для робітниць металургійною промисловості (див. додаток 4). Збільшення запропонованих моделей одягу для роботи могло бути пов'язано із нерозвиненістю цієї ніші на ринку. Адже у післявоєнний період все більше жінок працювали на виробництві, проте одяг для роботи продовжували виготовляти за старими довоєнними лекалами, що не відповідали потребам робітниць.

З другої половини 1950-х років у журналі щороку розміщують модні моделі святкового вбрання. До цієї категорії, окрім суто святкового одягу, ми також відносимо розвороти з випускними сукнями і карнавальними костюмами. Лише по одному випуску з журналу присвячено модам для вагітних жінок та модам для повних жінок. У випуску №8 1956 року, де розміщені «Моди для майбутніх матерів», представлені моделі з словацького журналу "Словенка" і польського журналу "Комп'єта і жица"¹³³.

Цікавим є спостереження, що як у випуску про вагітних, так і у випуску про повних жінок, тип фігури моделей на малюнку залишається незмінним. Моделей, що демонструють одяг на усіх проаналізованих зображеннях можна умовно поділити на два види: зі стрункою фігурою та зі звичайною. Під стрункою

¹³¹ Моди. *Радянська жінка*. 1953. № 6– С.3 обкл.

¹³² Там само. 1956. № 5 .С. 31.

¹³³ Моди для майбутніх матерів. *Радянська жінка*. 1956. № 8. С. 31.

фігурою розуміємо видовжений силует, з непропорційно довгими тонкими ногами і аномально вузькою талією. Такий тип фігури моделей зустрічається винятково на зображеннях, частіше у першій половині 1950-х років. Звичайним типом фігури ми вважаємо силует наближений до середньостатистичного жіночого тіла з пропорційними кінцівками. Звичайна модель, відповідно, характерна для всіх фотографій і більшості малюнків наприкінці десятиліття.

Також, лише один раз у випуску №7 1957 року був представлений домашній одяг¹³⁴. За цими даними можемо зробити висновки, що гардероб ідеальної представниці радянського суспільства мав складатися із одягу для різних сфер життя. У другій половині 1950-х років спостерігаємо зростання кількості модних рубрик, розміщених у журналі, що може свідчити про поступове покращення матеріального забезпечення населення і збільшення кількості продукції швейної промисловості. Припускаємо, що поява нових категорій одягу є відповіддю на нові потреби громадян і є результатом «соціалізації» політики у добу хрущовської «відлиги».

2.2. Особливості жіночої моди 1950-х років

Таблиця 4. Основні елементи одягу:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Сукня	7	7	5	8	9	8	6
Костюм/ Сукня-костюм	6	2	3	3	5	8	3
Пальто	1	2	2	4	2	2	2
Спідниця	2		2	1	1	1	2
Пляжний/Купальний костюм	1	1	1	1	1		2
Блуза	2		1	3		1	1

¹³⁴ Домашній одяг. *Радянська жінка*. 1957. № 7. С. 31.

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Нарядна сукня			1	2	1	2	2
Спортивний костюм/сукня	2		1	2		2	
Сарафан			3	3	2	2	
Халат			1		2	1	1
Фартух		2	2		1		
Ансамбль			1		2		2
Комбінезон				1		2	1
Джемпер			2	1			
Куртка				1			1
Кофточка			1				
Жакет					1		
Жилет					1		

На основі елементів одягу, представлених на модних сторінках журналу «Радянська жінка», можемо сформувані уявлення про основні модні тенденції та ідеальний вміст жіночого гардеробу у 1950-х роках. Найбільша кількість розділів «Мод» присвячена жіночим сукням. Сукня – це однозначно основна одиниця одягу як на кожен день, так для роботи, так і для відпочинку.

На основі проаналізованих візуальних матеріалів з періодичного видання «Радянська жінка» розглянемо сукні, характерні для першої половини 1950-х років. Варто зазначити, що цей елемент вбрання однаково часто одягають у будь-яку пору року. Найпопулярнішими кроєм десятиліття залишається сукня відрізна по талії. Для пошиття літніх суконь рекомендують обирати шовкові тканини, штапель, ситець, бавовну, а також інколи легку шерсть. Довжина жіночого вбрання для жаркої погоди зазвичай сягає трохи довше коліна. Для спідниць переважно обирають пишний крій. Популярними принтами на тканині є горошок

і квіти. Для пляжних образів переважають сукні без рукавів, а для повсякденних – з коротким рукавом. Восени жінкам пропонують вдягати сукні на довгий рукав або з рукавом три чверті. Спідниці для холодних пор року мають більш пряму форму і довжиною сягають середини ікри. Аналогічний вигляд мають і зимові моделі. Провідний матеріал для пошиття теплих суконь – шерсть. Більшість з них вироблені з однотонної тканини темного кольору. Весняні сукні по фасону повторюють осінні. Актуальними є приталена сукня на довгий рукав, з прямою спідницею, довжиною до середини ікри. Шити рекомендують з легких матеріалів – шовку та легкої шерсті. Велика частина весняних суконь представлена у світлих кольорах та у тканинах зі смугастим принтом або принтом у клітинку.

У другій половині 1950-х років основні тренди для жіночих суконь залишаються незмінними. З'являється декілька нових фасонів осінніх та зимових суконь. Популярнішими стають плаття невідрізні в талії або відрізні вище талії. Їх пропонують шити у темних кольорах або у тканинах з класичними візерунками – смужка, клітинка, горох. Саме такій крій рекомендують вдягати повним жінкам¹³⁵. У другій половині десятиліття змінюється різноманіття використаних тканин. Літні та весняні сукні шиють зі штапелю, ситцю, маркізету, піке та тафти. Все частіше для створення нових моделей одягу використовують штучний шовк. Новим матеріалом для пошиття теплих суконь стає епонж.

Наступний невід'ємний елемент гардеробу радянської модниці – це костюм або сукня-костюм. Зазвичай, костюм складається з двох елементів: жакету і спідниці або сукні. Найчастіше нові моделі костюму вміщені у зимових і осінніх випусках. Теплі костюми мають спідницю прямого крою довжиною до середини ікри. Проте молодим жінкам пропонують також обирати вільні пишні спідниці зі складками¹³⁶. Жакети для холодних пір року шиються на довгий рукав

¹³⁵ Рівна Т. Про модні пальта. *Радянська жінка*. 1959. № 3. С. 31.

¹³⁶ Моді для відпочинку. *Радянська жінка*. 1958. № 7. С. 31.

і мають довжину до середини стегна. Юним дівчатам рекомендують вдягати вкорочені жакети. Теплі костюми виробляють з шерстяної тканини і крепу. Переважають темні кольори. Трендовими принтами упродовж десятиріччя залишаються клітинка і смужка. Двічі у 1950-х роках продемонстровано літні і весняні костюми. Літній костюм складається з легкої блузи з рукавами-воланами і пишною спідниці у квітковому принті¹³⁷. Для пошиття легкого костюму пропонують обирати бавовняну тканину. У весняному варіанті жакет замінено на однотонну кофточку з довгим рукавом, а спідниця залишається довгою і прямого крою¹³⁸. Обидва елементи пропонують пошити із шовку.

Основний елемент верхнього одягу у модному гардеробі радянської жінки – це пальто. Рубрика мод, присвячена цьому виду вбрання, з'являється у журналі щороку. Пальта поділяються на літні, зимові і демісезонні. У першій половині 1950-х років для пошиття верхнього одягу використовували шерсть, проте у другій половині популярнішим став м'який драп. Крій для пальта рекомендують обирати прямий або приталений. У кінці десятиліття найбільш модними стають пальта вільного крою, зроблені з м'якої пухнастої тканини, типу фуле або букле¹³⁹.

Не менш важливими елементами жіночого гардеробу є спідниця та блуза. Журнал «Радянська жінка» демонструє моделі для повсякденного використання та для походу на роботу. У першій половині 1950-х років блуза пропонується у якості літнього одягу. Блуза для жаркої погоди має короткий рукав і часто оздоблена вишивкою або аплікацією¹⁴⁰. Пошити таке вбрання можна з шовкової або льняної тканини світлих кольорів. Наприкінці декади пропонують

¹³⁷ Моді. *Радянська жінка*. 1958. № 5. С. 31.

¹³⁸ Там само. 1954. № 5. С. 3 обкл.

¹³⁹ Рівна Т. Про модні пальта. *Радянська жінка*. 1959. № 3. С. 31.

¹⁴⁰ Моді. *Радянська жінка*. 1953. № 7. С. 3 обкл; Олексієва П. Нарядна блуза. *Радянська жінка*. 1956. № 2. С. 30.

використовувати блузи і в зимових образах. Для холодної погоди доречно шити блузу на довгий рукав з шерстяної тканини, фланелі, байки або штучного шовку¹⁴¹. Для роботи найкраще підходять блузи, вироблені з цупкої тканини типу штапелю чи бавовни. Те саме стосується і робочих спідниць, що мають вільний розкльошений до низу крій і відшиваються у темних кольорах¹⁴². Також для роботи на заводах вдалим вбранням є комбінезон з темної бавовняної тканини¹⁴³.

Літній гардероб має містити купальний костюм. У журналі розділ мод демонструє нові моделі майже щороку. Купальник першої половини 1950-х років радше схожий на комбінезон. Верх купальника має короткий рукав, а низ – широкі вільні шорти до середини стегна¹⁴⁴. У 1955 році з'являється роздільний купальний костюм з бюстгальтером на бретельках та спеціальною пишною пляжною міні-спідничкою¹⁴⁵. У другій половині десятиліття купальний костюм стає більш приталеним. У 1957 році також продемонстровано модель роздільного купальника у смужку. Верхня частина зроблена у вигляді вкороченої майки-топу на широкий бретельках, а низ – вузькі шорти з високою посадкою на талії¹⁴⁶. Наприкінці 1950-х років жіночий купальний костюм сидить чітко по фігурі, а довжина шортів сягає вище середини стегна¹⁴⁷. Поверх купального костюму рекомендується вдягати однотонні халат або сукню-халат, що відшиваються з бавовняної тканини¹⁴⁸. Для пляжного образу також вдалим вбранням буде сарафан. Фасон сарафану передбачає відсутність рукава, або широкі бретельки і

¹⁴¹ Жіночі блузи. *Радянська жінка*. 1959. № 11. С. 31.

¹⁴² Моді. *Радянська жінка*. 1958. № 6. С. 31; 1955. № 1. С. 3 обкл.

¹⁴³ Там само. 1956. № 4. С. 31; 1958. № 6 С. 31.

¹⁴⁴ Там само. 1954. № 6. С. 3 обкл.

¹⁴⁵ Там само. 1955. № 8. С. 3 обкл.

¹⁴⁶ Там само. 1957. № 5. С. 31.

¹⁴⁷ Купальник із юбкою і косинкою. *Радянська жінка*. 1959. № 6. С.3 обкл.

¹⁴⁸ Моді для відпочинку. *Радянська жінка*. 1958. № 7. С.31; Моді. *Радянська жінка*. 1957. № 5. С. 31.

пишну розкльошену спідницю¹⁴⁹. Пошити його можна з легкої тканини світлого кольору, наприклад ситцю.

Цікаво, що усередині 1950-х років у журналі фігурує новий елемент жіночого гардеробу – джемпер¹⁵⁰. Вдягати таке вбрання пропонують зимою. Його можна самостійно зв'язати з шерстяної нитки. Джемпер має короткий рукав і високе горло, сидить приталено по фігурі. Його можна оздобити вишивкою або вив'язати будь-які візерунки. У 1956 році також згадано літній джемпер з коротким рукавом і глибоким вирізом, що шиється з бавовняної тканини.

За статистикою, наведеною у таблиці 4, бачимо, що нерідко у журналі демонструють нарядне вбрання. Варто зазначити, що фасони і тканини нарядних суконь не сильно відрізняються від повсякденних. У другій половині десятиліття можемо виділити два цікавих нових крої. Грудневий випуск 1957 року пропонує сукню сорочкового крою на короткий рукав з м'якими складками нижче коліна¹⁵¹. У 1958 році вперше бачимо жіночу сукню з високою горловиною та приталеним по фігурі силуетом. Пошити таке нарядне вбрання пропонують із чорної шерсті.

На основі проаналізованих візуальних матеріалів з журналу «Радянська жінка» можемо зробити припущення про те, з чого мусить складатися модний гардероб членкині радянського суспільства 1950-років. Для щоденного туалету влітку слід обирати сукню відрізню по талії, на короткий рукав і з пишною спідницею нижче коліна. Для пошиття можна використати штапель, шовк або бавовняну тканини. Для модного образу в холодну погоду у гардеробі має бути

¹⁴⁹ Моди. *Радянська жінка*. 1955. № 8. С.3 обкл; Моди для відпочинку. *Радянська жінка* 1958. № 7. С. 31.

¹⁵⁰ Моди. *Радянська жінка*. 1955. № 2. С.3 обкл; Гайгуліна М. Джемпер з вишивкою. *Радянська жінка*. 1955. № 7. С.3 обкл.

¹⁵¹ Рівна Т. Святкові плаття. *Радянська жінка*. 1957. № 12. С. 31.

шерстяний костюм у темних кольорах, що складається з приталеного жакету і прямої спідниці довжиною до середини ікри. Під жакет можна вдягнути фланелеву блузку на довгий рукав. Для робочого дня у гардеробі мають бути комбінезон або спідниця з темної бавовняної тканини, з якими слід поєднувати штапельну блузу. Також жіночий гардероб може містити стильний образ для пляжу. Наприклад, цільний приталений купальник на бретельках із шортами до середини стегна та квітковий халат на гудзиках, пошитий з бавовни. Не менш важливою складовою образу правильної радянської жінки є аксесуари.

2.3. Модні Аксесуари та зачіски

Таблиця 5. Аксесуари:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Структурний капелюх без полів	4	2	2	3	2	2	1
Рукавички	1	3	2	4	5	3	7
Сумка клатч	2	4	1	2		1	1
Сумка з ручкою/двома	2		4	3	4	3	5
Капелюх з широкими полями	2	2	1	1	1	2	
Берет	2		2	1	1	1	1
Хустка		2	1	1	2	2	
Кульчики			2	2	4	4	3
Капелюх з вузькими полями	2				1	1	1
Обруч			1		1		2
Намисто		1		3			1
Шапка			1			2	2
Кепка	1					1	
Сонцезахисні окуляри	1					1	
Портфель		1	1				

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Брош	1				1		
Ланцюжок з підвіскою		1					2
Браслет		1				1	
Шалик						3	1
Годинник					1		1
Валіза						1	
Балаклава						1	
Панамка							1
Сумка через плече		1					

У Таблиці 5 наведені всі види аксесуарів, що зустрічалися на моделях у журналі «Радянська жінка» упродовж 1950-х років. Бачимо, що жіночий образ доповнюється різноманітними додатковими елементами. Основним модним аксесуаром для правильного образу є капелюх. Ми умовно поділяємо жіночі капелюхи на три види: структурні без полів, що добре тримають форму; з широкими полями та з вузькими полями. Капелюхи без полів були популярні у першій половині 1950-х років. Припускаємо, що капелюхи, які мають тримати форму, відшивали з фетру у темних кольорах. Зазвичай, їх поєднують з костюмами і пальтами. Часто бачимо збоку або зверху капелюха оздоблення стрічками та бантами, квітами, або навіть пір'ям¹⁵². Наприкінці десятиліття в моду входять простіші капелюхи, що не мають жодного додаткового оздоблення.

Капелюхи з вузькими полями так само доповнюють образи для прохолодної погоди. На відміну від капелюхів без полів, вони не тримають чіткої форми, а

¹⁵² Моді. *Радянська жінка*. 1953. № 9. С. 3 обкл.

м'яко спадають. У 1953-1954 роках на сторінках журналу з'являються капелюхи типу канотье, що добре тримають форму¹⁵³.

Фасон канотье притаманний капелюхам з широкими полями, що найчастіше доповнюють образи на пляж. Припускаємо, що деякі літні капелюхи могли виготовляти із соломи¹⁵⁴. У другій половині 1950-х років зустрічаємо м'який, ширококрисовий капелюх у смужку¹⁵⁵. Також у якості літнього аксесуару в одному з випусків журналу продемонстровано кепку¹⁵⁶.

У холодну погоду доречним головним убором упродовж десятиліття залишається берет. Наприкінці 1950-х років у моду ввійшов тренд покривати голову довгим шаликом¹⁵⁷. У зимових модах демонструють шапки, що поєднують із спортивним одягом,¹⁵⁸ і шапки, вироблені з хутра, що вдягають під зимове пальто¹⁵⁹. Жіночі образи для роботи доповнюють хустинкою, яку пов'язують на голову. Також інколи бачимо, що образ прикрашають широким обручем.

Важливою частиною ідеального жіночого гардеробу є сумка. Нею доповнюють майже кожний образ. Для першої половини 1950-х років трендова маленька сумка-клатч, що не має ручки. Популярними є клатчі з м'якою заокругленою формою зі складками внизу, що закриваються на металеву заціпку. Таку маленьку сумочку прийнято тримати в руці, до деяких моделей пришивають петельку для зручності. Також зустрічаємо клатч-конверт,

¹⁵³Моди. *Радянська жінка*. 1953. № 10. С. 3 обкл.; Там само. 1954. № 1. С. 3 обкл.

¹⁵⁴ Там само. 1955. № 8. С. 3 обкл; 1958. № 6. С. 31.

¹⁵⁵ Там само. 1957. № 3. С. 31.

¹⁵⁶ Там само. 1953. № 6. С. 3 обкл.

¹⁵⁷ Моди. *Радянська жінка*. 1958. № 5. С. 31; Плаття для повних жінок. *Радянська жінка*. 1959. № 2. С. 31.

¹⁵⁸ Моди. *Радянська жінка*. 1955. № 12. С. 3 обкл.

¹⁵⁹ Там само. 1958. № 1. С. 31.

прямокутної форми¹⁶⁰. Він більший за розмірами, тому моделі носять його переважно під пахвою.

У середині 1950-х років в моду входять структурні сумки різноманітних форм. Зазвичай, вони невеликого розміру і мають одну або дві короткі ручки. Так, наприклад, у літньому випуску 1955 року бачимо червону сумку циліндровидної форми з двома ручками¹⁶¹. А у випуску №4 того ж року продемонстровано три цікаві моделі з московського журналу мод: маленька структурна квадратна сумка, сумка у формі коробки і сумка у формі напівкола¹⁶². Припускаємо, що такі сумки виготовляли зі шкіри.

Звичні для нас великі сумки – це рідкість у 1950-роках. Цікавою видається модель липневого випуску 1958 року: велика плетена сумка на короткий ручках, що можливо виготовлена з соломи або аналогічного матеріалу¹⁶³. Схожу сумку бачимо на фотографії з угорськими моделями, що була розміщена у журналі рік перед тим¹⁶⁴.

За даними Таблиці 5 бачимо, що кожного року впродовж десятиліття модним аксесуаром є рукавички. Їх мали вдягати у будь-яку пору року. Літні легкі рукавички шиють із світлої тканини або із сітчастої тканини. Рукавички на зиму або осінь зроблені у темних кольорах, припускаємо, що в якості матеріалу використано шерстяну тканину або шкіру.

Кульчики на моделях частіше з'являються у другій половині 1950-х років. Усі вони мають типовий вигляд: круглі пусети середнього розміру у темному кольорі. Серед прикрас на шию бачимо лише намисто і ланцюжок. Намисто зазвичай туге, зроблене з великих круглих бусин. У випуску про Львівський будинок моделей представлено нову цікаву модель ланцюжка довжиною до

¹⁶⁰ Моди. *Радянська жінка*. 1954. № 9. С. 3 обкл.

¹⁶¹ Там само. 1955. № 8. С. 3 обкл.

¹⁶² Там само. 1955. № 4. С. 3 обкл.

¹⁶³ Моди для відпочинку. *Радянська жінка*. 1958. № 7. С. 31.

¹⁶⁴ Моди. *Радянська жінка*. 1957. № 8. С. 31.

талії¹⁶⁵. Як варіант стилізування його пропонують зав'язати на один вузлик під горлом. Серед інших прикрас на моделях фігурували великі брошки на сукнях і браслети з намистин або цільного матеріалу, а також годинник. Варто зазначити, що на початку та наприкінці десятиліття на сторінках журналу з'являються моделі, зображені у сонцезахисних окулярах овальної або напівкруглої форми¹⁶⁶.

На основі даних з Таблиці 5 можемо виснувати, що журнал «Радянська жінка» пропонував жінкам не лише наслідувати правила підбору модного одягу, але й формував уявлення про необхідність в образі додаткових елементів. Для того, аби наслідувати норми «правильного» зовнішнього вигляду, радянська жінка у своєму гардеробі мусила мати одну маленьку сумку клатч, структурну сумку з ручками, рукавички на літо і зиму. Серед прикрас могли обирати невеликі кульчики і намиста з круглими бусинами. Наприкінці 1950-х років спостерігаємо зростання уваги до аксесуарів в образах, що може свідчити про розвиток ідеального жіночого образу слідом за урізноманітненням асортименту та появою нових модних тенденцій.

Таблиця 6. Взуття:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Босоніжки		1	1	1	1	2	3
Туфлі-лодочки на підборах	5	5	2	6	6	4	5
Туфлі на шнурівках		2					1
Чоботи/Напівчоботи			2	1		3	2
Туфлі на низькому ходу/ маленькому підборі	3	3	1	1	5	4	2

¹⁶⁵ Патюліна Н. Львівський бцдинок моделей. *Радянська жінка*. 1959. № 5. С. 30-31.

¹⁶⁶ Моді. *Радянська жінка*. 1958. № 7. С. 31; 1953. № 6. С.3 обкл.

У Таблиці 6 наведені види взуття, що представлені у журналі «Радянська жінка» в 1950-х роках. Бачимо, що на відміну від аксесуарів, моделей взуття продемонстровано набагато менше. Питома більшість модних образів доповнюється чорними туфлями-лодочками на підборі довжиною приблизно 5-8 сантиметрів. Припускаємо, що це базова пара туфель для модних показів, тому що моделі з фотографій упродовж десятиліття переважно взуті у чорні лодочки. Босоніжки зустрічаємо в літніх випусках. Більшість з них на невеликому підборі, хоча літом 1955 року зустрічаємо модель на плоскій підошві з зав'язками навколо щиколотки¹⁶⁷. Туфлі на низькому ходу, як і туфлі на шнурівках, характерні для сторінок, де розміщено «Дитячі моди». У деяких жіночих образах бачимо туфлі, схожі на лофери, з маленьким квадратним підбором або туфлі «мері джейн» із одним ремінцем¹⁶⁸. Чоботи або напівчоботи у 1950-х роках – це взуття для роботи.

На основі проведеного аналізу матеріалів можемо виснувати, що взуття якнайменше піддавалося впливу модних тенденцій і залишалося фактично незмінним упродовж десятиліття. На прикладі представленої у журналі вибірки взуття бачимо, що цей елемент гардеробу мусив в першу чергу відповідати радянським нормам скромності і довговічності. Бачимо, що не зважаючи на амбіції Микити Хрущова «вдіти і взути» громадян, розвиток швейної промисловості, ще не відповідав усім поставленим цілям. Станом на кінець 1950-х років на радянському ринку не було представлено нових модних моделей взуття.

Таблиця 7. Зачіска:

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Низький вільний пучок	3	3	4	3	2	2	

¹⁶⁷ Моди. *Радянська жінка*. 1955. № 8. С. 3 обкл.

¹⁶⁸ Там само. 1955. № 3. С. 3 обкл.

Рік	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Дві коси (з бантами)	2	3	1	1	2	3	2
Зачесане назад волосся (можливо зібране)	5	2	1	5	3	2	4
Колосок	2				2	1	
Коротка стрижка	3	7	7	9	9	10	7
Високий пучок		1	1		1		1
Розпущене волосся					2		1

У Таблиці 7 наведені варіанти жіночих зачісок, що зустрічаються на моделях журналу. Як бачимо, варіанти укладки для волосся дуже скромні. Питома більшість жінок як на малюнках, так і на фотографіях віддають перевагу короткій стрижці по вуха. Довге волосся збирають у вільний низький пучок. У деяких випусках зустрічаємо варіацію з тугим пучком на маківці. Для молодших дівчат типовою зачіскою є дві косички з бантиками. Моделі з розпущеним довгим волоссям представлені лише у другій половині 1950-х років. У 1957 році – це фотографія угорської моделі і замальовка з болгарського журналу мод¹⁶⁹. Власне радянську жінку з розпущеним волоссям ми бачимо лише у 1959 році на фотографіях із Львівського будинку моделей¹⁷⁰.

З огляду на формат візуальних зображень, розміщених у журналі «Радянська жінка», важко робити висновки на рахунок макіяжу. Майже на всіх малюнках бачимо чітко промальовані графічні брови, акцент на віях та темний колір губ. Якість чорно-білих фотографій не дозволяє розгледіти деталі макіяжу. Припускаємо, що для жіночого макіяжу 1950-х років характерні легкість та

¹⁶⁹ Моді. *Радянська жінка*. 1957. № 12. С. 31; 1957. № 9. С. 31.

¹⁷⁰ Патюліна Н. Львівський бцдинок моделей. *Радянська жінка*. 1959. № 5. С. 30-31.

натуральність. На обличчях моделей підкреслені лише брови та губи. Отже, зовнішній вигляд «правильної» радянської жінки впродовж десятиліття, як бачимо, фактично залишається однаковим. Постійно зібране волосся і надання переваги короткій стрижці свідчить про наслідування радянського канону охайності і скромності.

* * *

За результатами проведеної дослідницької роботи можемо виснувати, що впродовж 1950-х років радянська мода лише починає свій повільний розвиток. Для цього періоду не характерна динамічна зміна модних тенденцій. Упродовж усього десятиліття ми бачимо практично одні і ті самі типові фасони суконь, костюмів, одноманітні зачіски і взуття. Проте, у другій половині 1950-х років, після XX з'їзду партії, де було проголошено політику «повертання обличчям до людей», ми бачимо збільшення уваги до модного одягу.

Наприкінці десятиліття журнал «Радянська жінка» починає розширювати рубрику моди та публікувати нові моделі одягу, призначенні для різних сфер життя. Розвиток кількісного і якісного наповнення журналу у рубриці моди свідчить про поступове покращення становища швейної промисловості та є результатом спроби радянської влади задовільнити базові потреби населення. Проте, як бачимо на прикладі взуття, у 1950-х розширення асортименту не було достатнім, аби відповідати попиту громадян.

Варто пам'ятати, що мода у радянському суспільстві – це чергове джерело пропаганди, що спонукає жінок наслідувати усі норми і канони «правильного» зовнішнього вигляду. Водночас, на нашу думку, з середини 1950-х років у радянського жіноцтва частково з'явилася можливість обирати, яким буде їхній зовнішній вигляд, з огляду на певне розширення асортименту та відносне покращення матеріального забезпечення населення.

Розділ 3. Жіноча мода на шпальтах журналу «Радянська жінка» у 1960-1964 роках.

3.1. Зміни у висвітленні моди в журналі «Радянська жінка»

З початку 1960-х років основною новою задачею радянської модної індустрії став пошук «радянського стилю»¹⁷¹, що спричинило активний розвиток модної індустрії. Частково потреба у формуванні правильної радянської моди виникла після XXII з'їзду КПРС у 1961 році. На ньому було прийнято «Третю програму партії, що прописувала основні характеристики «нової людини». Ідеальний радянський громадянин мав вирізнятися простотою і скромністю у всьому, включно і у зовнішньому вигляді¹⁷². Журнал «Радянська жінка» яскраво відображає зміни у правильному модному образі, що відбулися у 1960-х роках.

Таблиця 8. Характеристика візуальних зображень із рубрики «Моди» у 1960-1964 роках

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Фото	6	4	9	9	5
Малюнок	6	8	5	5	6
Колір	0	0	3	4	4
Ч/Б	12	12	11	10	7
Моди відсутні/ втрачено випуск	0	0	0	0	1

За даними Таблиці 8 можемо виснувати, що рубрика «Моди» суттєво змінилась, у порівнянні з 1950-ми роками. У першу чергу, слід зауважити, що

¹⁷¹ Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния. URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023).

¹⁷² Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. 2-ге вид., переробл. і доп. Харків: Акта, 2015. С.24

редактори журналу почали розміщувати матеріали на тему моди і стилю у кожному випуску. На зміну малюнкам, ще з кінця 1950-х років приходять фотографії з подіумів, виставок і модних заходів. Майже кожна «модна» сторінка супроводжується статтею з порадами щодо модного стилю для жінок. Наповнення контентом на модну тематику суттєво зростає. У новому десятиріччі, поруч з модним одягом, з'являються цілі розвороти, присвячені модним зачіскам, новому взуттю та аксесуарам. Ці зміни у журналі можна пов'язати із піднесенням ідеологічного значення моди у 1960-ті роки та певними результатами упровадження політики по задовільненню матеріальних потреб населення¹⁷³. Також, у цей період модні досягнення стали ще одним способом продемонструвати вищість соціалізму у порівнянні з капіталістичним Заходом¹⁷⁴.

З початку 1960-х років рубрика «Моди» перестає обмежуватись лише останніми сторінками журналу. У переважній більшості випусків «Моди» займають розворот на сторінках 30-31 і третю сторінку обкладинки. За даними таблиці 1 бачимо, що у першій половині 1960-х років закріплюється тенденція до розміщення фотографій у журналі. Тому у цей період розділ «Моди» найчастіше представлений саме чорно-білими фотографіями. Проте, слід звернути увагу, що у лютневому випуску 1962 року у «Модах» вперше було використано кольорові фотографії моделей¹⁷⁵. Хоча, за увесь проаналізований період, глянцеві кольорові фотографії потрапили у журнал лише у 1958 році, у якості доповнення до статті «Це ми пошили самі»¹⁷⁶. Цікаво, що кольорові фотографії були зроблені саме у Львівському будинку моделей, чиї вироби найчастіше були представлені на фотографіях 1950-х років.

¹⁷³Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 130

¹⁷⁴ Там само.

¹⁷⁵ За гуцульськими мотивами. *Радянська жінка*. 1962. № 2. С. 3 обкл.

¹⁷⁶ Це ми пошили самі. *Радянська жінка*. 1958. № 5. С. 24-26.

Середньостатистична рубрика «Моди» репрезентована 4-5 фотографіями з різними моделями одягу, їхнім описом, а також невеличкою статтею. Наявність статті, що зазвичай містить поради, на кшталт, як одягатись зі смаком, як підібрати одяг під свій тип фігури, як обирати тканину, є новою тенденцією у журналі, запровадженою у другій половині 1950-х років. Так, наприклад, у грудневому випуску 1961 року у рубриці «Моди» розміщено 5 фотографій моделей одягу, а також статтю про популярні у майбутньому сезоні пальта і сукні¹⁷⁷. Журнал «Радянська жінка» у цей період публікує велику кількість статей на тематику моди і зовнішнього вигляду, що, зазвичай, розміщуються на сторінках 28-29.

Особливою новинкою в цей період стають окремі розвороти, присвячені модним зачіскам. Вони з'являються у журналі майже щороку, починаючи з 1961 року. Наприклад, у квітневому випуску 1963 року на останній сторінці обкладинки розміщено рубрику «Зачіски сезону», де представлено 5 великих чорно-білих фотографій з модними зачісками¹⁷⁸. До фотографій додано міні-статтю, де автори порівнюють красиву зачіску із елегантним одягом. А от у лютовому випуску 1961 року, жінкам пропонують інструкцію, як самій зробити модну зачіску¹⁷⁹. Ба більше, у першому випуску того ж року у журналі публікують окрему статтю, присвячену модним тенденціям у сумках та взутті¹⁸⁰. Отже, можемо припустити, що з початку 1960-х років запроваджуються модні тенденції для взуття та аксесуарів, а «правильна» зачіска стає ще одним обов'язковим елементом радянської жіночої моди.

Цікаво, що ближче до середини 1960-х років для рубрики «Моди» знову стає характерним використання кольорових малюнків, що були популярні на початку

¹⁷⁷ Зима і моди. *Радянська жінка*. 1961. № 12. С. 31.

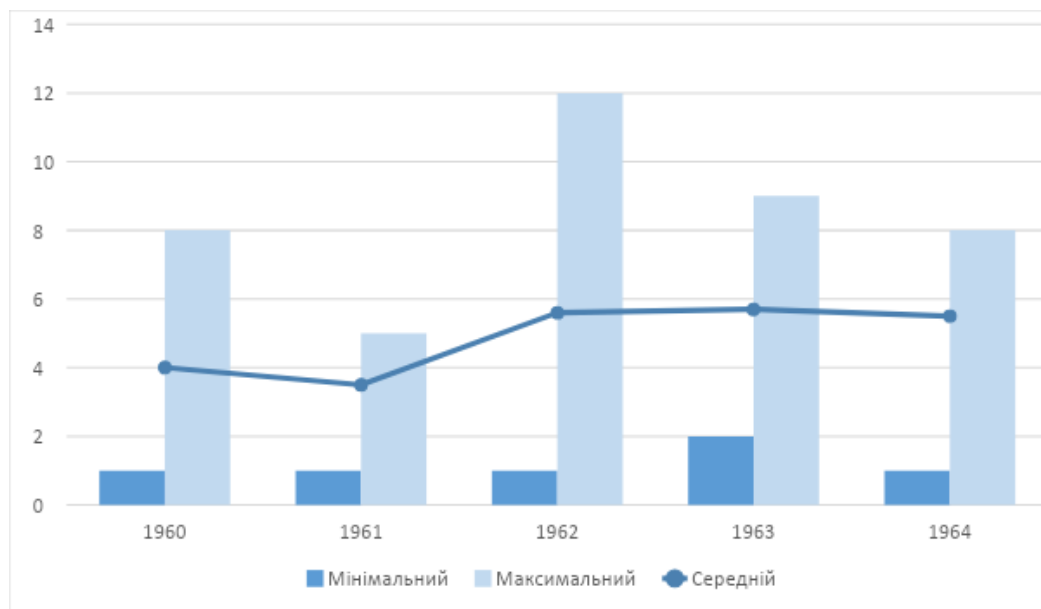
¹⁷⁸ Зачіски сезону. *Радянська жінка*. 1963. № 4. С. 3 обкл.

¹⁷⁹ Як самій зробити зачіску. *Радянська жінка*. 1961. № 2. С. 31.

¹⁸⁰ Моди 1961 року. *Радянська жінка*. 1961. № 1. С. 31.

1950-х років. Проте слід зауважити, що на відміну від малюнків початку 1950-х років, кольором виділяється лише одяг, а шкіра моделі, волосся та інші елементи залишаються чорно-білими (див. Додаток 5). Загалом, у 1960-х роках малюнки на сторінках журналу стають більш схематичними. Художники перестають зображати тіні, фактуру тканини та перестають приділяти увагу додатковим елементам. У цей період, на малюнках фактично відсутні елементи композиції, а ескізи одягу розміщують просто на чистому фоні. Більшість кольорових малюнків 1950-х років виконані у зелених та червоних кольорах, а у 1960-х роках найчастіше акцентним кольором стає синій¹⁸¹. Так, наприклад, у липневому випуску 1964 року у рубриці «Моди» бачимо 8 моделей літнього жіночого одягу у синіх кольорах, де блузи виділені більш світлим голубим кольором, а халати і сарафани синім та темно-синім¹⁸².

Графік 2. Статистика кількості моделей одягу, розміщених в одному випуску журналу «Радянська Жінка» (1960–1964 роки)

¹⁸¹ Моди. *Радянська жінка*. 1962. № 12. С. 3 обкл.; Моди. *Радянська жінка*. 1963. № 5. С. 3 обкл.; Моди. *Радянська жінка*. 1962. № 8. С. 3 обкл.; Моди. *Радянська жінка*. 1963. № 8. С. 3 обкл.

¹⁸² Там само. 1964. № 7. С. 3 обкл.

На відміну від 1950-х років, кількість моделей одягу, розміщених в одному випуску, варіюється. Так, у 1960 та 1961 на один модний розворот припадає близько 4 моделей одягу, проте вже з 1963 року кількість моделей збільшується до майже 6. Припускаємо, що така різниця зумовлена поступовим введенням нового матеріалу на модну тематику. Лише у 1960-1961 роках, замість класичної рубрики «Моди», п'ять разів було представлено викройки¹⁸³. За період 1953-1959 років викройки для жіночого одягу на сторінках журналу зустрічалась лише один раз – у 1959 році¹⁸⁴, проте пару разів читачкам пропонували схеми для в'язання та вишивання¹⁸⁵. Вже з 1961 року у додатках до журналу «Радянська жінка» було розміщено курс з крою та шиття¹⁸⁶. Курс був виконаний у вигляді занять, що склалися з теоретичної частини - прописаної лекції, - і практичної частини з викрійок у натуральному розмірі. Вагоме місце у журналі викройки зайняли після того, як у 1958 році було опубліковано статтю «Це ми пошили самі», що викликала позитивну реакцію у читачок.

Припускаємо, що збільшення кількості викрійок сучасного жіночого одягу та поява курсу з шиття, свідчить про значний попит на подібні матеріали з боку радянських жінок. Адже, незважаючи на поступове покращення матеріального забезпечення, такі товари як одяг і взуття, продовжували виготовляти в недостатній кількості та не всіх розмірів, що часто унеможливлювало покупку нового модного вбрання. Таким чином, пошиття повсякденного одягу своїми руками стало невід'ємним інструментом у наслідуванні модних тенденцій. У 1962-1964 роках пропорційно із кількістю модних сторінок збільшується і кількість представлених моделей одягу. Після відкриття нових будинків моделей

¹⁸³ Курилова В. Для відпочинку. *Радянська жінка*. 1960. № 7. С. 31; Мавріна К. *Радянська жінка*. 1960. № 8. С. 31; Тимко М. *Радянська жінка*. 1960. № 12. С. 31.

¹⁸⁴ Купальник з юбкою і косинкою. *Радянська жінка*. 1959. № 6. С. 3 обкл.

¹⁸⁵ Джемпер з вишивкою. *Радянська жінка*. 1955. № 7. С. 32; Нарядна блуза. *Радянська жінка*. 1956. № 2. С. 30.

¹⁸⁶ *Радянська жінка*. 1961. № 2. Додаток.

в Харкові, Одесі та Дніпропетровську, їхнім новим колекціям почали присвячувати окремі розвороти, де представлено по 5-6 моделей одягу. Так, наприклад, у жовтневому випуску 1963 року у статті під назвою «Показує Одеса», було розміщено 6 фотографій моделей одягу розроблених Одеським будинком моделей¹⁸⁷. Найбільша кількість зображень в одному випуску залишається характерною для розворотів про дитячі моди, а найменша – для викрійок.

Отже, на початку 1960-х років рубрика «Моди» у журналі «Радянська жінка» розширюється, та займає все більше сторінок. Малюнки все частіше замінюють на фотографії з модних заходів, будинків моделей та швейних фабрик. Збільшується кількість представлених моделей одягу, та поруч з одягом виникають розвороти про зачіски, взуття та аксесуари.

Таблиця 9. Тип одягу:

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Жіночий	10	11	9	9	11
Дитячий	2	1	3	3	1

Майже в усіх випусках журналу «Радянська жінка» за першу половину 1960-х років рубрика «Моди» присвячена жіночому одягу. За даними Таблиці 9 бачимо, що дитячі моди зустрічаються набагато рідше, аніж у випусках за 1950-ті роки. Найчастіше дитячі моди зосереджені в літніх та осінніх випусках і присвячені шкільній формі, а деякі «Моди» демонструють вбрання до випускного¹⁸⁸. Так само, у деяких випусках журналу продовжують поєднувати дитячі і жіночі моди на одній сторінці. Наприклад, у лютневому випуску 1963

¹⁸⁷ Показує Одеса. *Радянська жінка*. 1963. № 10. С. 29.

¹⁸⁸ Випускниці. *Радянська жінка*. 1959. № 4. С. 31.

року розміщено 6 фотографій з подіуму на оптовому ярмарку у Києві, 2 з яких демонструють дитячі демісезонні пальта¹⁸⁹.

Проте, незважаючи на зменшення кількості дитячих моделей одягу, у журналі починають публікувати матеріали на тему дитячого зовнішнього вигляду. Так, наприклад, у жовтневому випуску 1961 року було розміщено статтю про виховання смаку у дітей. Автори запропонували методи і заходи для розвитку і виховання «естетичного почуття» дітей у школі¹⁹⁰. Серед них, оформлення шкільного інтер'єру у строгому стилі, демонстрація портретів піонерів і комсомольців, бесіди з вчителями і вимоги до зовнішнього вигляду. Ця стаття відверто критикує батьків, що заважають школі виховувати «гарний» смак у дітей та дозволяють своїм дітям одягати різнокольоровий одяг і відрізати чолку¹⁹¹.

Припускаємо, що у першій половині 1960-х років контроль над візуальним образом дитини перейшов від батьків до освітніх заходів. Цей перехід зумовлено новою програмою комуністичної партії, що визначила естетичне виховання як один з особливо важливих чинників для створення нового суспільства¹⁹².

У першій половині 1960-х років у журналі не розміщено жодної окремої «Моди» для чоловіків. Проте, у лютневому випуску 1964 року на останній сторінці журналу подано невеличку статтю про весняний одяг, де серед 4-х замальовок одна присвячена чоловічому одягу.

Таблиця 10. Призначення одягу:

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Повсякденний	7	10	5	8	8

¹⁸⁹ Моди. *Радянська жінка*. 1963. № 2. С. 31.

¹⁹⁰ Іванова Г. Про виховання смаку. *Радянська жінка*. 1961. № 10. С. 22.

¹⁹¹ Там само.

¹⁹² Там само.

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Верхній	1	1	3	5	2
Нарядний, святковий	1	1	1	3	1
Робочий, шкільний	2	1	3	1	4
Домашній	0	0	1	0	1
Для повних жінок	1	0	1	0	0
Весільний	1	0	1	0	0
Для відпочинку	1	0	0	1	0
Спортивний	0	0	0	1	0

Моделі одягу, що представлені у випусках журналу за 1960-1964 роки можна умовно розділити на 8 категорій, що представлені у Таблиці 10. Цікаво, що вони є доволі відмінними від категорій журналу 1950-х років. До прикладу, новою є демонстрація мод для наречених¹⁹³, а натомість відсутні моделі спортивного одягу та одягу для вагітних жінок. У 1960-х роках продовжується тенденція демонстрації модних силуетів для жінок із повними фігурами. Варто також зазначити, що окрім тематичних розділів «для повних»¹⁹⁴, моделі одягу у різних випусках часто мають примітку, де зазначено, підходять вони повним чи струнким фігурам, високим або низьким¹⁹⁵. Найчастіше зустрічаємо розвороти з повсякденним вбранням (див. Додаток 6). З початку 1960-х років у журналі «Радянська жінка» пропадає тенденція щорічної демонстрації актуальних

¹⁹³ Рівна Т. Плаття для наречених. *Радянська жінка*. 1960. № 2. С. 31.

¹⁹⁴ Плаття для повних жінок. *Радянська жінка*. 1960. № 1. С. 31; Якщо у вас повна фігура.... *Радянська жінка*. 1962. № 1. С. 31.

¹⁹⁵ Моді. *Радянська жінка*. 1960. № 3. С. 31; Моді. *Радянська жінка*. 1961. № 12. С. 31.

моделей літнього одягу і купальних костюмів. Зустрічаємо одяг для відпочинку лише двічі¹⁹⁶.

Одяг для роботи стає дедалі більш популярним, адже на відміну від 1950-х років, його розміщено мінімум в одному випуску щороку. У лютневому випуску 1964 року зазначалось, що редакція журналу «Радянська жінка» отримує велику кількість листів від читачок-працівниць колгоспів, ланів і ферм з проханнями розробити моделі практичного, зручного і красивого робочого одягу¹⁹⁷. На основі цієї згадки припускаємо, що збільшення уваги до робочого одягу могло бути пов'язане із відповідним попитом серед читачок журналу, та прагненням жінок відповідати стандартами зовнішнього вигляду і одягатись охайно і красиво навіть на роботу.

Ще у 1960-му році в журналі було опубліковано статтю на тему «Як одягатися на роботу», де зазначено, що радянська жінка повинна одягатися зі смаком, коли йде на роботу, та надавати перевагу однотонним неясковим речам, аби не відволікати товаришів¹⁹⁸. Ба більше, радянські модельєри у 1960-х роках почали активно займатися розробкою робочого одягу. У цей період художників почали відправляти у відрядження на заводи, в шахти та інші місця роботи, аби зібрати побажання робітників, для яких створюватимуть одяг¹⁹⁹. У 1960-х роках зберіглася тенденція представляти моделі одягу, розроблені для конкретних професій та видів робіт. Так, наприклад, у вересневому випуску 1962 року представлено моделі одягу для свинарок, агрономок, птахівниць, малярки та тих, хто працює на городі²⁰⁰. Зокрема, маляркам пропонують вбрання «зручне і

¹⁹⁶ Курилова В. Для відпочинку. *Радянська жінка*. 1960. № 7. С. 31; До літнього відпочинку. *Радянська жінка*. 1963. № 7. С. 3. обкл.

¹⁹⁷ Моді. *Радянська жінка*. 1964. № 2. С. 29.

¹⁹⁸ Рівна Т. Як одягатись на роботу. *Радянська жінка*. 1960. № 3. С. 32.

¹⁹⁹ Таллінський будинок моделей в гостях у «Радянської жінки». *Радянська жінка*. 1962. № 12. С. 30.

²⁰⁰ Моді. *Радянська жінка*. 1962. № 9. С. 31.

красиве»: клітчасту сорочку на довгий руках, скоріш за все із бавовняної тканини, комбінезон без рукавів зі світлої тканини з резинкою на талії, куртку вільного крою, певно з плащової тканини, а також хустку і босоніжки на маленькому підборі.

У першій половині 1960-х років у журналі продовжують регулярно демонструвати моделі нарядного одягу. Двічі зустрічаємо весільний одяг, а саме сукні для наречених²⁰¹. У лютневому випуску 1960-го року розміщено 4 моделі весільних платів: три більш літніх, з короткою пишною спідницею до коліна і рукавом три чверті, і одне довге дуже пишне, на довгий рукав із цупкого шовку²⁰².

Також, невід'ємною частиною модних сторінок є верхній одяг. На основі проаналізованих візуальних джерел спостерігаємо, що трендові моделі пальт змінюються щосезону, що зумовлює необхідність розміщення нових варіантів щонайменше в одному із зимових випусків журналу.

На відміну від 1950-х років, рубрика «Моди» першої половини 1960-х років зрідка обмежена певною тематикою. Зазвичай, на модних сторінках журналу одночасно може бути представлено і повсякденний, і верхній, і робочий одяг. Якщо у 1950-х роках у журналі одна рубрика «Моди» демонструє моделі одного призначення, наприклад одяг для дому чи для пляжу, то в 1960-х роках «Моди» публікуються без тематичного заголовку. Припускаємо, що поділ предметів гардеробу за сферою використання втратив свою актуальність на початку 1960-х років, з огляду на становлення певної тенденції щодо універсальності одягу. У

²⁰¹ Рівна Т. Плаття для наречених. *Радянська жінка*. 1960. № 2. С. 31; Рік починається з літа. *Радянська жінка*. 1962. № 12. С. 31.

²⁰² Рівна Т. Плаття для наречених. *Радянська жінка*. 1960. № 2. С. 31.

цей період, в радянській моді виокремилися найбільш характерні ознаки: простота, скромність, зручність, практичність²⁰³.

З іншого боку, відсутність у 1960-х роках тематичних розворотів мод може бути пов'язана із зміною джерел для публікацій. Як ми зазначали раніше, характерною ознакою модних сторінок журналу «Радянська жінка» у першій половині 1960-х років стали фотографії з виставок, ярмарок, показів, конкурсів. Тому логічним видається, що для розміщення у журналі відбиралися різні за призначенням моделі одягу, аби продемонструвати розвиток і різноманітні здобутки швейної промисловості СРСР та країн соціалістичного табору. Так, наприклад, у випуску №8 1962 року рубрика моди була присвячена виставці одягу у Москві, та демонструвала нові моделі повсякденного, літнього, домашнього і верхнього одягу²⁰⁴.

3.2. Особливості та трансформації жіночої моди у 1960-1964 роках

Таблиця 11. Основні елементи одягу:

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Сукня	9	6	5	6	8
Сукня-костюм	1	2	1	4	4
Костюм	1	1	3	2	5
Пальто	1	1	3	5	2
Спідниця	1	0	1	0	2
Блуза	1	1	1	0	3
Светр/джерпер	0	0	0	1	0

²⁰³ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 129.

²⁰⁴ Олексієнко Л. В Москву, на виставку. *Радянська жінка*. 1962. № 8. С. 30-31.

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Сарафан	1	1	1	0	1
Фартух	0	0	1	0	1

На основі даних Таблиці 11, отриманих в результаті аналізу візуальних джерел 59 випусків журналу «Радянська жінка», можемо сформулювати уявлення про основні складові модного гардеробу радянської жінки першої половини 1960-х років, а також виокремити основні модні тенденції та тренди доби.

Вже в листопадовому випуску 1963 року у рубриці «Моди» радянським жінкам запропонували перелік необхідних речей, з яких має складатися гардероб красиво одягненої жінки. Для дому жінка має обирати зручний халат, плаття та фартух. На кожен день слід мати сукню з бавовняної тканини з універсальним принтом у клітинку. На роботу жінкам пропонують мати комплект зі спідниці і жакету з цупкого штапелю або шерсті, декілька блуз різного крою та светр. Такі елементи гардеробу допоможуть щоразу створювати новий вигляд. Серед аксесуарів у красивому гардеробі мають бути берет і косинка, а також велика сумка. Серед верхнього одягу жінкам слід обирати демісезонні пальта та плащі. Також, модна жінка має придбати пару брюк, якщо полюбляє активний відпочинок. Редактори рекомендують обирати усі речі в одній кольоровій гамі, аби одяг гармонійно поєднувався між собою²⁰⁵. Отже, у 1960-х роках радянським жінкам пропонували складати «капсульний гардероб» з 8 речей та декількох аксесуарів в одній кольоровій гаммі, аби створювати різні стильні образи щодня.

Основна повсякденна річ жіночого гардеробу впродовж усього періоду «відлиги» – це сукня. Проте, фасон сукні актуальної у 1960-х роках суттєво відрізняється від популярного у попереднє десятиріччя. Відрізну у талії сукню

²⁰⁵ Рівна Т. Мода і смак. *Радянська жінка*. 1963. № 11. С. 3 обкл.

замінює невідрізна прямого покрою. Пишна спідниця у стилі нью-лук залишається у дитячому гардеробі, а жінкам пропонують прямі або трохи звужені донизу силуети. Популярності набирає сукня-чохол вільної форми з великими кишенями(див. Додаток 7). Також, на початку 1960-х років у моду входить сукня без рукава з О-подібним вирізом (див. Додаток 8). Варто також зазначити, що довжина жіночої спідниці у 1960-х роках помітно скорочується. У моді сукні до коліна. Проте, спостерігаємо це скорочення спочатку лише на малюнках, а з кінця 1961 року у вкорочених спідницях бачимо і манекенниць на фотографіях. Сукні продовжують зберігати свою популярність у всі пори року. Проте, найчастіше моделі нових суконь демонструють у літніх та весняних випусках²⁰⁶.

Незмінно актуальними залишаються сукні, виконані зі смугастих та клітчастих тканин будь-якого кольору, а також тканин у великий та малих горошок. Завдяки розвитку швейної і хімічної промисловості, на радянському ринку поступово починають з'являтися нові види тканини. Тому у першій половині 1960-х років у журналі можемо спостерігати багато моделей одягу з різноманітними кольоровими яскравими принтами. Особливо популярними видається квітковий принт²⁰⁷. Для пошиття модних літніх суконь на початку 1960-х років продовжують пропонувати штучний шовк, штапель, легку шерсть та бавовняну тканину. В осінніх та зимових варіантах переважає шерстяна тканина. Також, у моду входить вельвет, з якого пропонують шити сукні для роботи. Для пошиття святкових і нарядних суконь використовують атлас, капрон і шовк, а оздоблюють наряди гіпюром і муаром.

²⁰⁶ У Львівському будинку моделей. *Радянська жінка*. 1960. № 5. С. 3 обкл.; *Радянська жінка*. 1960. № 7. С. 31; Ризький будинок моделей в гостях у «Радянської жінки». *Радянська жінка*. 1961. № 3. С. 30.

²⁰⁷ Плаття для повних жінок. *Радянська жінка*. 1960. № 1. С. 31; Моді. *Радянська жінка*. 1960. № 7. С. 31.

Наскрізним модним трендом першої половини 1960-х років можна вважати народні мотиви. У багатьох випусках журналу розміщено сукні, блузи і спідниці з вишитими орнаментами (див. Додаток 9). Створення сучасного зручного і практичного одягу, який би відображав народні традиції, стає основною задачею радянських модельєрів²⁰⁸. Звернення до історичної та народної тематики було регламентоване для офіційних виставкових колекцій одягу, адже вони мали репрезентувати історичну тяглість Радянського Союзу за кордоном²⁰⁹. В наслідок політики розширення прав національних республік, народна тематика стало вагомим інструментом у демонстрації української культури на міжнародних показах. Окрім фотографій одягу, розроблених за етнічними мотивами, на сторінках журналу часто з'являються схеми вишивки народних орнаментів. За допомогою традиційних технік декорування одягу жінкам пропонують забарвити та урізноманітнити буденний образ.

Модне і сучасне пальто продовжує бути обов'язковим елементом у гардеробі кожної жінки, адже щороку модні сторінки журналу «Радянська жінка» пропонують читачкам різноманітні моделі пальт. На початку 1960-х років у моді вільні пальта. На зміну приталеним по фігурі фасонам із пишним низом приходять пальта прямого крою (див. Додаток 10). Актуальними залишаються довгі пальта. Подекуди зустрічаємо укорочені демісезонні пальта²¹⁰. З кінця 1950-х років модними стають пальта с гудзиками²¹¹, а от пальта з поясами майже повністю покидають сторінки журналу. Для молодих жінок у трендах верхнього

²⁰⁸ Манучарова М. Український народний одяг. *Радянська жінка*. 1960. № 11. С. 28-29.

²⁰⁹ Галудзіна – Горобець В. Історизм у пошукових стратегіях українських будинків моделей одягу та доробку вітчизняних дизайнерів другої половини XX ст. *Art and Design*. 2018. № 4 (04). С. 42.

²¹⁰ Наші гості. *Радянська жінка*. 1963. № 12. С. 31.

²¹¹ Рівна Т. Про модні пальта. *Радянська жінка*. 1959. № 3. С. 31.

одягу представлені короткі куртки²¹². Майже повністю з моди виходять пальта з хутряними комірами та манжетами.

У першій половині 1960-х років костюми стають ще більш популярними. Актуальним є вільний та прямий фасони жакету, та прямий або інколи звужений крій спідниці. Цікавим новим трендом є доповнення жіночого костюму жилетом. У цей період для жилетів характерні V-подібний виріз та кольорова відповідність іншим елементам костюму²¹³. Припускаємо, що мода на жіночий костюм, де всі елементи поєднуються між собою, зменшила на сторінках журналу кількість спідниць і блуз, як окремих елементів демонстрації. Ольга Корнієнко зазначає, що визначною особливістю радянської моди був ансамбль – гармонійно поєднані між собою речі²¹⁴. Відповідно, для досягнення красивого і гармонійного одягу вигідно було обирати костюм або сукню-костюм, адже всі елементи легко складають декілька різних стильних образів. Для пошиття костюмів найпопулярнішою залишається шерстяна тканина. Цікаво, що на фотографіях з модних показів частіше представляють костюми із однотонної тканини, інколи оздоблені темнішою бейкою. Проте, на малюнках костюми та сукні-костюми часто зображені у квітковому та смугастому принті.

Серед інших нових тенденцій варто також виділити появу штанів, як елементу домашнього вбрання. У двох випусках журналу «Радянська жінка» в проаналізований період було представлено моделі домашніх костюмів з вкороченими брюками та каплями²¹⁵.

²¹² Олексієнко Л. В Москву, на виставку. *Радянська жінка*. 1962. № 8. С. 30-31.

²¹³ Мельникова Н. Моди. *Радянська жінка*. 1961. № 10. С. 31.

²¹⁴ Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ, 2020. С. 83.

²¹⁵ Олексієнко Л. В Москву, на виставку. *Радянська жінка*. 1962. № 8. С. 30-31; Прийшла весна. *Радянська жінка*. 1964. № 5. С. 28-29.

На основі даних з таблиці 4 робимо припущення, що основними складовими ідеального модного образу радянською жінки першої половини 1960-х років були сукня або костюм, а також пальто. Можемо зробити висновок, що характерним трендом доби були речі вільного або прямого крою, оздоблені орнаментами за етнічними мотивами або виконані із тканин з різноманітними візерунками.

3.3. Модні аксесуари та зачіски

Таблиця 12. Аксесуари:

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Рукавички	5	5	3	6	2
Намисто	1		5	5	2
Хустка	3		2	3	2
Великі кульчики	1	1	2	3	1
Сумка клатч	3	2		1	1
Високий капелюх (без полів)			1	2	3
Кульчики -пусети	2	1	1		2
Сумка з ручкою/двома	1	4	2	3	
Годинник	1		1		1
Капелюх з широкими полями			1	1	1
Підвіска			1	1	1
Хутровий капелюх			3		
Шалик			1	2	
Велика сумка	3				
Берет				1	1
Браслет	1		1		
Каблучка			1	1	
Обруч					2

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Брош	1				
Діадема				1	
Заколка				1	
Кепка теніска				1	
Краватка	1				
Сонцезахисні окуляри				1	
Панамка					1
Парасолька				1	
Пояс		1			
Шапка	1				

Як стверджують автори на сторінках журналу «Радянська жінка», по справжньому модним образ стає лише тоді, коли доповнити його відповідними аксесуарами, наприклад сумочкою і капелюшком в тон²¹⁶. У Таблиці 12 наведені всі види аксесуарів що зустрічалися на моделях у журналі «Радянська жінка» впродовж 1960-1964 років. Як бачимо, у порівнянні з 1950-ми роками цей перелік дещо розширився. Відповідно, можемо припустити, що станом на початок 1960-х років асортимент жіночих аксесуарів став ширшим і доступнішим. Найпопулярнішим аксесуаром у жіночому образі стають рукавички. Важливо зазначити, що рукавичками доповнюють не лише образи на прохолодно погоду, але й будь-яке повсякденне та святкове вбрання. У холодні пори року модні образи доповнюють високими рукавичками темних кольорів²¹⁷. Поступово у моду входять вкорочені білі рукавички, які шиють із легкої тканини²¹⁸. Ними

²¹⁶ Рівна Т. Про модні пальта. Радянська жінка. 1959. №3. С. 31.

²¹⁷ Бондар В. Зимове Пальто. Радянська жінка. 1964. № 11. С. 3 обкл.

²¹⁸ Архипець О. Одягайтесь красиво. Радянська жінка. 1964. № 12. С. 31.

доповнюють нарядні образи. А от особливо святкові та весільні образи підкреслюють дуже високими рукавичками, майже по лікоть, часто зробленими із тканини на кшталт фатина²¹⁹.

Як бачимо, капелюхи на зображеннях зустрічаємо усе рідше. На нашу думку, це пов'язано зі збільшенням кількості фотографій у журналі, де зображено манекенниць із популярною пишною зачіскою, яку недоречно було ховати під капелюшком. Ба більше, з огляду на проаналізовані зображення, можемо виснувати, що манекенниці на подіумах часто з'являються взагалі без аксесуарів, за винятком рукавичок і шапок у зимових образах. Для прохолодної погоди у моді залишаються високі капелюхи, проте структурний силует замінюється більш м'яким, з заокругленою формою типу моделі клош. Інколи зимові капелюхи пропонують виробляти з хутра. На сторінках з образами для теплої погоди продовжують зображати моделі у структурних капелюшках з широкими полями.

Для розгляду капелюхів особливий інтерес представляє листопадовий випуск 1960-го року. У ньому розміщено статтю «З нових матеріалів», в якій ідеться про абсолютно нові моделі капелюшків, які ще не носили радянські жінки²²⁰. Їх виготовляють з нової синтетичної та целофанової нитки, що дозволяє виробу не втрачати свою форму, гарно пропускати повітря та не промокати. На основних великих зображеннях бачимо панамки, одна з яких ажурна у світлому кольорі, та капелюшок типу порк-пай з загорнутими бортами. На інших зображеннях можна побачити капелюшки з широкими бортами, канотьє та капелюшки-таблетки.

Все частіше на зображеннях з'являється біжутерія. Якщо у попередньому десятиріччі особливо розповсюдженими були невеличкі круглі кульчики -

²¹⁹ Архипець О. Одягайтесь красиво. *Радянська жінка*. 1964. № 12. С. 31.

²²⁰ З нових матеріалів. *Радянська жінка*. 1960. № 11. С. 30-31.

пусети, то вже з початку 1960-х років популярності набувають масивні сережки. Наприклад, у листопадовому випуску 1963 року у рубриці «Моди» крупним планом зображено жінку у нарядній сукні з великими кульчиками-підвіскам²²¹.

Особливо популярним аксесуаром стає намисто, адже зустрічаємо його аж у тринадцяти образах. В основному популярними є намиста двох видів: з однотонними круглими намистинами щільно нанизаними на основу, довжиною до ключиць, так звані «принцеси»; довгі намиста з круглими бусинами, що можуть обгортатися навколо шиї у два шари, та мають назву матіне. У вересневому випуску 1964 року зустрічаємо намисто типу колар, що складається із двох рядів круглих намистинок²²².

Для розгляду прикрас, особливо цікавою виглядає реклама Укрювелірторгу, що вперше з'явилася на сторінках журналу у березні 1962 року²²³. На рекламі зображено різні види жіночих аксесуарів: великі сережки-люстри, круглі брошки з великими кольоровими камінцями, тонкий ланцюжок з підвіскою із великим рубіном, каблучки із золота та годинники. За увесь проаналізований період, це друга реклама розміщена у журналі, що пропонує товари пов'язані із модою. Вперше реклама одягу від Укртекстильшвейторгу була розміщена січневому випуску 1956 року²²⁴. На нашу думку, поява такої реклами свідчить про закріплення ролі прикрас, як вагомого елемента в модному образі.

У 1960-х роках доволі популярним аксесуаром є хустка. У 1950-х роках хустинка на голові носили лише на роботу, проте з першої половини 1960-х років жінки все частіше використовують її як елемент повсякденного гардеробу (див. Додаток 11). Ба більше, у 1960-х роках хустинки починають стилізувати новими

²²¹ Моди. *Радянська жінка*. 1963. № 11. С. 3 обкл.

²²² Там само. № 9. С. 3 обкл.

²²³ Для роботи, для дому. *Радянська жінка*. 1962. № 3. С. 3 обкл.

²²⁴ Моди. *Радянська жінка*. 1956. № 1. С. 3 обкл.

способами. Наприклад у березневому випуску 1963 року бачимо, як на малюнку тонку хустину використано аби підв'язати комірець²²⁵.

Важливим модним атрибутом залишається сумка. На початку 1960-х років у моді залишаються клатчі. Цими маленькими сумочками без ручок продовжують доповнювати як повсякденні, так і нарядні образи. Проте, округлі м'які клатчі виходять із моди, і на зміну їм приходять структурні моделі з квадратними або прямокутними силуетами (див. Додаток 12). Натомість, популярні у 1950-х структурні сумки, навпаки змінюються на більш вільні м'які моделі. Наприклад, у листопадовому випуску 1960 року бачимо фотографію моделей із м'якими квадратними сумочками типу шопер на середній ручці, оздоблені вишивкою в українському народному стилі²²⁶. У першому випуску 1961 року у рубриці «Моди» розміщено статтю про виставку чехословацької взуттєвої промисловості²²⁷. У цій статті, автори визначають тренди жіночих сумок на новий рік. Модними називають прості і строгі сумки, квадратної форми з металевими прикрасами виконані у різних кольорах.

Щодо взуття, то як ми вже зазначали раніше, туфлі лодочки на невисокому підборі продовжують бути базовим взуттям на манекенницях. У деяких літніх випусках зустрічаємо босоніжки або балетки із відкритими пальцями на низькому ходу чи з маленьким підбором. Зі статті про виставку чехословацької взуттєвої промисловості дізнаємось, що у 1961 році модними були легкі елегантні туфлі з подовженим носком, виконані у чорному кольорі. А от новинкою на ринку називають черевички, оздоблені бантами та вироблені із матеріалів у світлих відтінках. На фотографії до статті бачимо п'ять видів туфель: класичні чорні лодочки на підборі 2-8 сантиметрів, босоніжки із тонкими стрічками на

²²⁵ Моди у будні і в свята. Радянська жінка. 1963. № 3. С. 31.

²²⁶ Манчурова Н. Український народний одяг. Радянська жінка. 1960. № 11. С. 29.

²²⁷ Малий Я. Моди 1961 року. Радянська жінка. 1961. № 1. С. 31.

підборах, нові модні черевички з подовженим носом та оздобленням із бантів і бляшок, а також мокасини і лофери²²⁸. У модах, присвячених робочому одягу, найчастіше зустрічаємо високі чоботи або прості туфлі на низькому ході²²⁹.

На основі даних з Таблиці 12 можемо виснувати, що з початку 1960-х років журнал «Радянська жінка» все більше уваги приділяє аксесуарам як важливому елементу модного образу. Справді стильним стає той наряд, що доповнений кульчиками, намистом, капелюшком або хустиною і квадратною сумочкою.

Таблиця 13. Зачіска:

Рік	1960	1961	1962	1963	1964
Коротка стрижка	11	9	7	11	12
Начес		3	2	9	6
Високий пучок	2	5	1	1	3
Низький пучок	5		1		
Колосок	1	2		2	1
Завивка			1	3	1
Розпущене волосся	1		2		
Коса	2			1	1
Стрижка по плечі		1			1
Низький хвіст	1				

З 1960-х років, на модних сторінках журналу «Радянська жінка» зачіски отримали особливе місце. З 1961 року, у журналі мінімум раз на рік з'являється розворот із модними зачісками сезону. Як бачимо за даними Таблиці 13, наймоднішою залишається коротка стрижка, хоча в одній зі статей зазначають,

²²⁸ Малий Я. Моди 1961 року. *Радянська жінка*. 1961. № 1. С. 31.

²²⁹ Моди. *Радянська жінка*. 1962. № 9. С. 31; *Радянська жінка*. 1964. № 2. С. 29.

що довге волосся теж не виходить із моди²³⁰. На зображеннях з журналу бачимо, що довге волосся найчастіше збирають у високий пучок, а також популярності набуває колосок-вінок. А от для молодих дівчат і школярок у моді незмінно залишаються коси.

Провідним трендом 1960-х років стає пишна укладка на коротке волосся, що пасує жінкам будь якого віку (див. Додаток 13). Припускаємо що її популярність зумовлена тим, що така зачіска не потребує складного догляду. З липневого випуску 1963 року дізнаємось, що аби зробити модну зачіску необхідно спершу помити голову з туалетним милом та обдати волосся рідким відваром з льняного насіння. Якщо часу помити голову немає, змочити волосся можна за допомогою одеколону²³¹. Далі тоненькі пасма потрібно накрутити на бігуді та просушити, а потім майже готову зачіску прочесати рідким гребінцем²³². Цікаво, що бігуді радянським жінкам так само пропонують робити самостійно із ватного валика та довгої смужки тканини²³³. Популярності також набуває завивка. Перманент пропонують робити жінкам із неслухняним жорстким волоссям.

Однозначно новим модним трендом у першій половині 1960-х років стає начос (див. Додаток 14). Після виходу на радянські кіноекрани французького фільму Крістіана Жака «Бабетта йде на війну» (рік) символічної зачіскою 1960-х років стала так звана «бабетта». Незважаючи на те, що у травневому випуску 1964 року зазначать, що начоси вже не в моді, вони досі залишаються популярної укладкою на моделях²³⁴.

На сторінках журналу також починають з'являтися поради по догляду за волоссям. Так, наприклад, у березневому випуску 1964 року жінкам пропонують

²³⁰ Гальперін М. Зачіски сезону. *Радянська жінка*. 1963. № 4. С. 3 обкл.

²³¹ Як самій зробити зачіску. *Радянська жінка*. 1961. № 2. С. 31.

²³² Дмитрієнко Д. Яка зачіска модна? *Радянська жінка*. 1963. № 7. С. 28-29.

²³³ Скромно, красиво. *Радянська жінка*. 1964. № 4. С. 28.

²³⁴ Колтунов Н. Зачіски цього літа. *Радянська жінка*. 1964. № 5. С. 29.

рецепти поживних сумішей для волосся, аби боротися із ламкістю та повернути блиск.

З огляду на якість розміщених у журналі зображень, важко робити висновки про тренди у жіночому макіяжі. Проте у 1960-х роках на сторінках журналу з'являються поради по догляду за обличчям. В одному з випусків 1964 року розміщено невеличку статтю про боротьбу із ластовинням за допомогою захисту від сонця, кремів для обличчя та вибілюючих масок²³⁵. На основі цієї інформації, можемо зробити припущення, що красивим вважали рівний і світлий тон шкіри. З червневого випуску 1963 року дізнаємось про ставлення до декоративної косметики. Обличчя з яскравим макіяжем називають схожим на маску, а використання косметики порівнюють із «обкраданням природи»²³⁶. Ірина Савченко доходить до висновку, що косметика у 1950-х роках ще не набула поширеного характеру, проте вже з 1960-х років легкий макіяж став повсякденною практикою. Проте у косметичці радянської модниці були лише декілька атрибутів: губна помада, пудра і олівець для очей та брів²³⁷. Отже, можемо зробити припущення, що для правильного модного образу важливо невимушено підкреслювати природню красу та не зловживати косметичними засобами. Незважаючи на те, що в радянську моду входять пишні зачіски та завивка, загальний образ залишається в першу чергу охайним і скромним.

* * *

Підбиваючи підсумки, можемо з впевненістю вважати, що упродовж першої половини 1960-х років радянська мода активно розвивалася. Про це свідчить зміна якісного і кількісного наповнення журналу «Радянська жінка». З кінця

²³⁵ Моді. *Радянська жінка*. 1964. № 3. С. 31.

²³⁶ Догляд за обличчям. *Радянська жінка*. 1963. № 6. С. 30.

²³⁷ Савченко І. Жіноча міська повсякденність південно-східної України 50-60-х рр. XX ст.: репрезентація усної історичних джерел. Київ, 2013. Т. 26. С. 122-126.

1950-х років періодичне видання регулярно доповнює модні сторінки журналів додатковими статтями про виховання смаку, догляд за собою, актуальні зачіски та інше. У цей період партія визнає гарний смак і естетичне почуття основними рисами нової радянської людини. Зокрема, про нове місце моди у суспільстві свідчить велика кількість фотографій моделей одягу, зроблених на заходах, присвячених індустрії моди і швейної промисловості. Завдяки активній міжнародній співпраці в модний жіночий образ проникають західні тенденції. На початку 1960-х років спостерігаються суттєві зміни у трендових фасонах. Бачимо, як м'які жіночні силуети суконь і пальт поступово змінюються більш прямими і вільними фасонами. Ба більше, на сторінках журналу починають з'являтися моделі одягу та аксесуарів вироблені із нових синтетичних матеріалів. Ці зміни є результатом державної політики щодо реформування легкої промисловості та активної співпраці із західними країнами.

Висновки

На сьогоднішній день явище радянської моди потребує ґрунтовного вивчення. В українській історіографії ця проблематика малодосліджена і недостатньо розроблена. Зважаючи на це, при написанні роботи було використано матеріали періодичного видання «Радянська жінка».

У повоєнний період, на тлі економічних проблем та розрухи, відбулося загострення соціальних проблем. Незважаючи на певні досягнення відбудови, значна увага влади приділялась розвитку та відновленню важкої промисловості. Унаслідок чого, легка промисловість та сфера соціального і культурного життя фактично не розвивалася та не задовольняла наростаючі потреби населення.

Після смерті Сталіна у 1953 році до влади прийшло нове партійне керівництво, яке визнало потребу змін у політичному режимі. Після XX з'їзду партії та засудження культу особи, відбувалася певна культурна лібералізація та послаблення ідеологічного контролю. Було прийнято нову політику «мирного співіснування» із Заходом, що дозволила привідкрити «Залізну завісу» та розширити міжнародні контакти із західними країнами. Проте, на тлі Холодної війни міжнародна співпраця відбувалася радше в рамках «перегонів» із Заходом. Вагомим інструментом у протистоянні між комунізмом та капіталізмом стали соціально-економічні досягнення. Радянське керівництво визнало необхідність «повернутись обличчям до людини», внаслідок чого було проведено низку соціально-економічних реформ. Серед головних перетворень доби хрущовської «відлиги» слід виділити підвищення заробітних плат та пенсій, широке житлобудівництво та розширення асортименту товарів широкого вжитку.

В умовах політики «розрядки», у СРСР, вперше з часів непу, склалися сприятливі умови для розвитку модної індустрії. Курс на підвищення добробуту населення, спричинив актуалізацію модної тематики, як одного з важливих

елементів повсякденного життя. З другої половини 1940-х років по всьому Радянському Союзу розгорнулась широка мережа Будинків моделей одягу. В Україні основними центрами розвитку модної індустрії стали Київ та Львів. Будинки моделей займалися розробкою правильного модного одягу і пропагуванням гарного смаку. З другої половини 1950-х років, на тлі економічних реформ, поступово покращувалося становище легкої промисловості, що дозволило розширити мережу «модних» інституцій та збільшити асортимент модного одягу. В умовах політики «розрядки», у сфері моди стали можливими широкі міжнародні контакти. Радянські модельєри їздили закордон з метою обміну досвідом, а одяг, розроблений в українських будинках моделей, представляли на виставках по всьому світу. Ба більше, з другої половини 1950-х років у різних союзних республіках активно проходили різноманітні модні покази, виставки, ярмарки, конкурси, фестивалі та інше.

Проте, досягнення модної індустрії переважно були лише предметом демонстрацій. Натомість, недостатні темпи розвитку легкої промисловості та брак кваліфікованих кадрів, не могли задовільнити наростаючі потреби населення. На прилавках магазинів, здебільшого, залишався неякісний асортимент в недостатній кількості, що спричиняло дефіцит товарів. Для того щоб слідувати модним тенденціям більшість жінок були змушені самостійно відшивати одяг або звертатися в ательє.

Авторитетним ресурсом для створення модного образу жінками радянської України став журнал «Радянська жінка». Детальний аналіз інформаційного наповнення журналу показав, що матеріали на тему моди у добу «відлиги» активно розширювались, мали різноплановий характер і максимально наближались до щоденних потреб жінок. Зовнішній вигляд радянської жінки формувався на основі репрезентованих у періодичному виданні модних тенденцій.

Найчастіше у журналі «Радянська жінка» модні тенденції репрезентовані у рубриці «Моди». Спочатку, у 1950-х роках вона займає останню сторінку журналу, де переважно розміщено малюнки одягу. Проте, вже у 1960-х роках, унаслідок активної міжнародної співпраці та розвитку легкої промисловості почало відбуватися більше заходів, присвячених моді, завдяки чому на сторінках журналу з'явилося все більше фотографій.

Частіше за все на шпальтах журналу бачимо сукні. Сукня – це головний базовий елемент жіночого гардеробу, який вдягають у будь яку пору року та на будь-який випадок. На початку хрущовської “відлиги” пошити сукню радянським жінкам пропонували переважно із шерстяної або бавовняної тканини, проте вже з кінця 1950-х років на сторінках журналу починають з'являтися сукні із штапелю, ситцю, крепу шовку та інших матеріалів, а з початку 1960-х років популярності набувають синтетичні тканини. Розширення асортименту тканин пов'язане із певними досягненнями у розвитку швейної, текстильної і трикотажної промисловості. У 1950-х роках в моді сукні приталені з пишною спідницею. А вже з початку 1960-х років в моду входить вільний крій та прямий силует, а довжина спідниці поступово скорочується до коліна.

Упродовж всієї доби «відлиги» модним залишається костюм. Костюми зазвичай складаються із жакета і спідниці або жакета і сукні. З початку 1960-х років ще одним елементом жіночого костюму стає жилет. Наскрізним трендом доби є поєднання однотонних кольорів та створення монохромних образів. Радянські модельєри зазначають, що для того аби створити образ «зі смаком» у гардеробі необхідно мати костюм, декілька блузок та джемперів в одній кольоровій гаммі, аби поєднувати їх між собою і створювати стильні образи щодня. Слід також зазначити, що як для костюмів, так і для суконь актуальними є різноманітні принти. У 1950-х -1960-х роках в моді смужка та клітинка, не менш стильним видається горошок та принт у квіти.

Особливе місце у модному гардеробі радянської жінки займало пальто. На сторінках журналу «Радянська жінка» можемо спостерігати, що цей елемент жіночого образу згадують щозими. У 1950-х роках найчастіше бачимо довге приталене пальто з широким низом, інколи оздоблене хутром. А от вже з початку 1960-х років в моду входять пальта прямого крою з великими гудзиками. Питома більшість пальт виконана із шерстяної тканини.

Серед інших елементів модного жіночого гардеробу слід також відзначити блузки, джемperi, светри, халати і фартухи. Варто зазначити, що з кінця 1950-х років в моду входить оздоблення одягу народними елементами, зокрема вишивками. Найчастіше вишивку бачимо саме на блузах і сукнях. Репрезентація національних ознак у костюмі є наслідком сповільнення русифікації у добу «відлиги», а також свідчить про розширення прав народних республік.

На сторінках журналу «Радянська жінка» автори неодноразово наголошують, що для того, аби створити модний образ, необхідно доповнити його аксесуарами. Серед додаткових елементів модного жіночого образу слід виділити кульчики, намиста, сумки і капелюшки. У 1950-х роках одним з наймодніших аксесуарів є капелюх. Серед модних фасонів структурний капелюх без полів на кожен день та капелюх з широкими полями на літо. Натомість, з початку 1960-х років зустрічаємо капелюшки все рідше, зазвичай, як елемент зимового образу. Це пов'язано із зміною модних тенденцій на зачіски.

На тлі політики «розрядки» та міжнародної співпраці радянська мода у цей період переймає деякі західні елементи. Зокрема, модними стають короткі стрижки із пишною укладкою та великі начоси, що витісняють капелюшки, як головний аксесуар повсякденного образу.

З 1960-х років на зміну кульчикам-пусетам приходять масивні сережки-підвіски, а також модними стають намиста різної довжини. Фасони модних сумок

у 1950-х роках і 1960-х роках теж суттєво відрізняються. На початку доби «відлиги» в моді тверді структурні сумки різноманітних форм, а найпопулярнішою є маленька сумка клатч, виконана із м'якої тканини. Натомість у 1960-х роках повсякденні сумки набувають більш квадратної форми та стають м'якішими, а от трендовий фасон клатчу навпаки змінює структурна прямокутна модель.

Цікаво, що на сторінках журналу модне взуття представлено доволі посередньо. На нашу думку, у період хрущовської «відлиги», шкірно-галантерейне виробництво в СРСР ще не було достатньо розвиненим, відповідно, асортимент взуття був доволі обмеженим. У 1950-х- 1960-х роках на більшості фотографій з подіуму бачимо туфлі-лодочки чорного кольору на невеличкому підборі. Припускаємо, що саме це взуття стало базовою моделлю для показів. Також доволі часто бачимо зображення або фотографії моделей у босоніжках різного фасону, тому пропускаємо що саме це взуття залишалося в моді у теплі пори року.

Таким чином, проаналізувавши «модні сторінки» «Радянської жінки» за період хрущовської «відлиги» можемо зробити висновок про те, що заклик хрущовського керівництва повернутися «обличчям до людини», серед іншого, мав своїм результатом більш динамічний розвиток модної індустрії. З початку 1960-х років відбулося певне визначення «радянського стилю», головними ознаками якого стали простота, скромність і практичність – цілком у відповідності до ідеалу «нової радянської людини», прописаному партією.

Список використаних джерел і літератури

1. Джерела

1.1. Періодика:

1. Радянська Жінка. – 1953. – № 1-12.
2. Радянська Жінка. – 1954. – № 1-12.
3. Радянська Жінка. – 1955. – № 1-12.
4. Радянська Жінка. – 1956. – № 1-12.
5. Радянська Жінка. – 1957. – № 1-12.
6. Радянська Жінка. – 1958. – № 1-12.
7. Радянська Жінка. – 1959. – № 1-12.
8. Радянська Жінка. – 1960. – № 1-12.
9. Радянська Жінка. – 1961. – № 1-12.
10. Радянська Жінка. – 1962. – № 1-12.
11. Радянська Жінка. – 1963. – № 1-12.
12. Радянська Жінка. – 1964. – № 1-12.

2. Література

2.1. Монографії, збірки статей, брошури, тези конференцій

1. Аксютин Ю. В. Хрущевская «оттепель» и общественные настроения в СССР в 1953-1964 гг. Москва: РОССПЭН, 2004. 486 с.
2. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 304 с.
3. Бартлетт Дж. Fashion East: призрак, бродивший по Восточной Европе / пер. з англ. Е. Кардаш. Москва: Новое литературное обозрение, 2011. 360 с.

4. Винниченко І.В. Советская мода в контексте социально-экономической и культурной жизни СССР от «оттепели» до «застоя»: традиции и новые реалии. Омск: ОмГТУ, 2017. 112 с.
5. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : У 2-х т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій ; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін. Київ: Інститут історії України НАН України. *Ніка-Центр*, 2011. Т. 2. 608 с.
6. Скульчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / пер. з англ. М. Климчук, Х. Чушак; ред. Я. Цимбал. Київ: Критика, 2008. 303 с.
7. Журавлев С., Гронов Ю. Мода по плану. История моды и моделирования одежды в СССР. 1917-1991. Москва: ИРИ РАН, 2013. 495 с.
8. Иванова Г. М. На пороге "государства всеобщего благосостояния". Социальная политика в СССР (середина 1950-х - начало 1970-х годов). Москва: ИРИ РАН, 2011. 284 с.
9. Історія України: нове бачення : У 2-х томах / Авт. кол.: В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, В. М. Даниленко, В. Б. Євтух, Г. В. Касьянов, М. В. Коваль, С. В. Кульчицький, Р. Г. Симоненко, Ю. І. Шаповал; Під ред. В. А. Смолія. Київ: Інститут історії України НАН України. *Україна*, 1996. Т. 2 . 494 с.
10. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В.М. Даниленко; ред. упоряд. Н.О. Лаас. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 698 с.
11. Тканко З. О. Мода в Україні ХХ століття. Львів: видавництво «АРТОС», 2015. 236 с.
12. Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. 2-ге вид., переробл. і доп. Харків: Акта, 2015. 252 с.

13. Ярская-Смирнова Е. Р., Романов П. В., Лебина Н. Б. (ред.). Советская социальная политика: сцены и действующие лица, 1940-1985. Москва: Вариант, 2008. 373 с.

2.2. Статті

1. Брусиловская Л. Б. Культура повседневности в эпоху «оттепели» (метаморфозы стиля). *Общественные науки и современность*. 2000. № 1. С. 163–174.
2. Галудзіна-Горобець В. І. Історизм у пошукових стратегіях українських Будинків моделей одягу та доробку вітчизняних дизайнерів другої половини ХХ ст. *Art and Design*. 2018. № 4 (04). С. 40–51.
3. Гіщевич В. С. "Мода" у повсякденному житті населення Донбасу в 1953-1985 рр. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 38. С. 232–236.
4. Даниленко В. Політичні зміни в СРСР і Україні в період хрущовської „відлиги”. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2008. № 14. С.3–17.
5. Докашенко В. Громадський контроль діяльності підприємств торгівлі, харчування та побутового обслуговування: деталі політичної реконструкції "відлиги". *Історичні і політологічні дослідження*. 2018. № 1 (62). С. 104–129.
6. Кокоріна Г. В. Мода 1940–1990: український літопис. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2017. № 5. С. 73–79.
7. Костельна М. Діяльність українських будинків моделей одягу в 60-80-х роках ХХ ст.: концепції розвитку нових тенденцій. *Вісник Львівської академії мистецтв*. 2013. № 24. С. 37–48.
8. Кузьменко Ю. Мода та дозволя радянських жінок у 1960-1980-ті рр. *Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки*. 2018. № 92. С. 291–303.

9. Пірожкова Ю. Концептуальні засади політики США щодо СРСР у роки Другої адміністрації Д. Ейзенхауера (1957-1961 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2011. № 20. С. 344–355.
10. Савченко І. Жіноча міська повсякденність південно-східної України 50-60-х рр. XX ст.: репрезентація усноісторичних джерел. Київ, 2013. Т. 26. С. 122–126.
11. Тєвікова О. В. Десталінізація 1953-1964 років в Україні та її вплив на суспільний світогляд. *Історична пам'ять*. 2012. № 27. С. 57.
12. Янковська О. Реформи УРСР в соціальній сфері в середині XX ст.: пенсійне забезпечення. (До 55 річчя пенсійної реформи). *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*. 2012. № 17. С. 123–140.
13. Янковська О. Соціально-побутова сфера життя громадян УРСР як відбиток пріоритетів держави від початку повоєнної відбудови до кінця "відлиги". *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2014. № 19. С. 20–53.
14. Ярликова О. А. Вплив радянської зовнішньої політики на формування образу "Заходу" у друкованих ЗМІ УРСР 1953–1964 рр. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 110. С. 94–99.

3. Рукописи

3.1. Дисертації

1. Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна академія наук України інститут історії України. Київ: НАН, 2020. 384 с.

4. Електронні ресурси

1. Гронов Ю., Журавлев С. Власть моды и Советская власть: История противостояния. URL: <https://polit.ru/article/2006/12/21/fashion/> (дата звернення 17.05.2023).
2. Корнієнко О. Львівський будинок моделей одягу. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/organizations/modeling-house/> (дата звернення 17.05.2023).

Додатки

Додаток 1. Моди у кольорі

Джерело: *Радянська жінка*. 1954. №5. С.3 обкл

Додаток 3. Моді для відпочинку

Джерело: *Радянська Жінка*. 1958. №7. С.31.

Додаток 4. Моді для роботи

Джерело: *Радянська жінка* 1956. №5. С.31

Додаток 5. Кольорові «Моди» у 1960-х роках.

Джерело: *Радянська жінка*. 1964. №9. С. 3. Обкл.

Додаток 6. Моделі жіночого одягу.

Додаток 7. Сукня-Чохол.

Джерело: *Радянська жінка* 1962. №12. С. 3. Обкл.

Додаток 8. Модний фасон сукні

Джерело: *Радянська жінка*. 1963. №8. С. 3 обкл.

Додаток 9. Одяг за народними мотивами

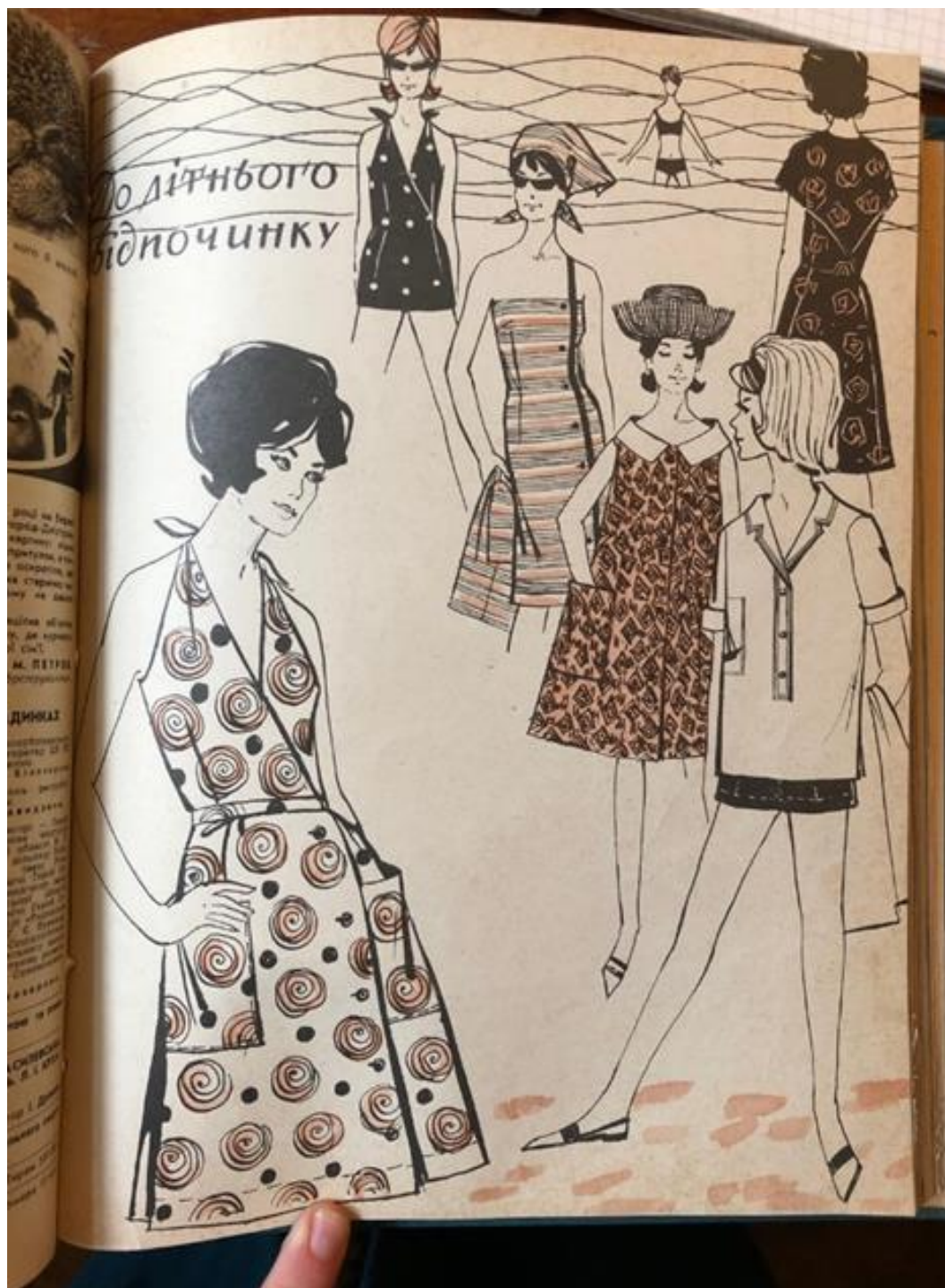

Додаток 10. Пальта прямого крою.

Джерело: *Радянська жінка*. 1963. №2. С. 31

Додаток 11. Хустинка як аксесуар.

Джерело: *Радянська жінка*. 1963. №7. С. 3. Обкл.

Додаток 12. Сумка-клатч 1960-х.

Джерело: *Радянська жінка*. 1964. №8. С. 3. Обкл.

Додаток 13. Модна стрижка 1960-х.

Джерело: *Радянська жінка*. 1963. №8. С. 3. Обкл.

Додаток 14. Зачіска начос.

Джерело: *Радянська жінка*. 1964. №5. С. 28.